

T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
GENEL SOSYOLOJİ VE METODOLOJİ PROGRAMI

MEKÂNI DÜZENLERKEN YAŞAMI DÜZENLEMEK:
SULAR VADİSİ ÖRNEĞİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan:

20126094 Rumeysa ÇAVUŞ

Danışman:

Doç. Dr. Sibel YARDIMCI

İSTANBUL-2015

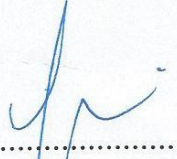
Rümeysa ÇAVUŞ tarafından hazırlanan **Mekanı Düzenlerken Yaşamı Düzenlemek: Sular Vadisi Örneği** adlı bu çalışma aşağıda adları yazılı jüri üyelerince oybirliğiyle / ~~oyçokluğuyla~~ Yüksek Lisans Tezi olarak Kabul Edilmiştir.

Kabul (Sınav) Tarihi : 19 / 01 / 2016

(Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

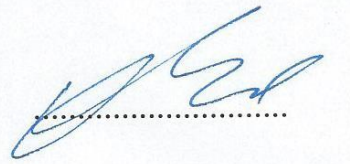
Jüri Üyesi : Doç.Dr.Sibel YARDIMCI (Danışman)

Jüri Üyesi : Doç.Dr.Didem DANIŞ (GS Ü. Öğr.Üy.)

Jüri Üyesi : Yrd.Doç.Dr.Seher Demet KAP YÜCEL
(MSGSU ŞBP Öğr.Üy.)

.....

Yedek Jüri : Yrd.Doç.Nil MUTLUER (Nişantaşı Ü. End. Tas. Öğr.Üy.)

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
RESİM LİSTESİ	vii
1. GİRİŞ	1
1.1. Bahçelerden Parklara	6
1.2. Tarihte Park ve Bahçeler	8
1.3. Modern Park ve Bahçeler	18
1.4. Kentte ve Konut Alanlarında Park ve Bahçeler	20
1.5. Peyzaj ve Peyzaj Mimarlığı	24
1.6. Parkları Düzenlerken Yaşamı Düzenlemek	31
2. YAŞAMI DÜZENLEMEK	40
2.1. İktidar ve İktidar İlişkileri	40
2.2. Hükümlanlıktan Biyoiktidara.....	43
2.3. Disipliner İktidar ve Güvenlik Teknolojileri.....	44
2.4. Peyzaj Düzenlemelerini Michel Foucault'nun Kavramları Üzerinden Düşünmek	46
3. MEKÂNI DÜZENLEMEK: SULAR VADİSİ ÖRNEĞİ	51
3.1. Sular Vadisi'ni Oluşturan Heterojen Unsurlar	62
3.2. Vadinin Sınırı ve Kullanıcılar Açısından Sınırı	70
3.3. Sular Vadisi Parkı'na İktidarın ve Bireylerin Yüklediği Anlamlar	90
4. SONUÇ	94
5. EKLER	97
6. KAYNAKLAR	100

ÖNSÖZ

İktidar kavramının Michel Foucault'nun düşüncesinde belirlediği hali, bu kavramı çeşitli düzenlemeler yoluyla işleyen, heterojen bir çoğulluk olarak düşünmemize izin verir. Her seferinde yaşamı ve bedeni kat eden bu düzenlemeler modern dönemin başlangıcından beri doğa üzerine tasarrufta bulunma şeklinde de kendini göstermiştir. Doğanın ya da daha nötr ifadesiyle mekânın düzenlenmesinin modern döneme özgü biçimi yaşamların düzenlenmesiyle dolaysız bir ilişki içindedir. Buradan hareket ile bu çalışmada uzunca bir süredir mekânın özel bir düzenlenme biçimi olan peyzajın, nasıl yalnızca “doğayı” değil, aynı zamanda yaşamı ve bedeni de düzenleme ile ilişkili olduğunu göstermeye çalışacağım. Bu kapsamda Foucault'nun biyoiktidar, disipliner iktidar ve güvenlik teknolojileri kavramlarından hareket ile İstanbul Başakşehir Sular Vadisi Parkı'nın peyzajı örneğinde mekânın düzenlenmesinin yaşamı ve bedenleri nasıl düzenlediğini inceleyeceğim. Bu araştırmanın çıkış noktası peyzaj düzenlemeleri üzerinden iktidarın biyoiktidar yönü dolayısıyla bireyi ve çoklukları nasıl düzenlediğini meselesidir. Aynı zamanda peyzaj düzenlemesine bakışın yaşayanlara bakışlarla da paralellik göstermesi ele alınacaktır. İktidarın mikro ve parçalı işleyişine örnek olarak da peyzaj düzenlemeleri incelenecektir.

Öncelikle çalışma boyunca desteğini esirgemedi sunan sevgili tez danışmanım Sibel Yardımcı'ya teşekkür ederim. Kent ve mekân sosyolojisine dair ilgimi fark eden ve yüksek lisans öncesinde bana destek olup yüreklendiren Didem Danış'a, peyzaj ile ilgili bilgilenmemi sağlayan Seher Demet Yücel Kap'a samimi ve içten yardımları için çok teşekkür ederim. Ayrıca tez konumu öneren sevgili babama, her zaman desteğini hissettiğim anneme, esprileriyle tez dönemini şenlendiren kardeşime çok teşekkür ederim. Ve son olarak, bir evde iki tezin nasıl yazılabileceğini beraber pratik ettiğim eşim Ömer Faruk Peksöz'e tezin her aşamasındaki yardımları için teşekkürler. Onun desteği, süreci her daim katlanır kılmıştır.

Aralık 2015

Rumeysa ÇAVUŞ

ÖZET

Bu tezin amacı Michel Foucault'nun biyoiktidar, disiplinler iktidar ve güvenlik teknolojileri kavramlarından hareket ile İstanbul Başakşehir Sular Vadisi Parkı'nın peyzajı örneğinde mekânın düzenlenmesinin yaşamı ve bedenleri nasıl düzenlediğini incelemektir. Bu araştırmanın çıkış noktası peyzaj düzenlemeleri üzerinden iktidarın biyoiktidar olarak bireyi ve çoklukları nasıl düzenlediği meselesidir. Aynı zamanda peyzaj düzenlemesine dair yaklaşımların insana dair yaklaşımlarla paralellik göstermesi de ele alınacaktır. Peyzaj düzenlemeleri iktidarın mikro ve parçalı işleyişine örnek olarak okunacaktır.

Parklardaki bitki materyallerinin tek tek ve bir çokluk ya da nüfus olarak toplu halde iktidar ilişkilerinin muhatabı olmasını, Foucault'nun biyoiktidar kavramı altında geliştirdiği bireylerle tek tek ilgilenen disiplinler iktidar ve nüfusu bir bütün halinde düzenleyen güvenlik teknolojileri kavramlarıyla birlikte inceleyeceğim. İktidar ilişkilerinin parklardaki bitki materyalleriyle tek tek ve bir bütün olarak ilişkilene biçimleri, modern dönemde bireylerin ve nüfusların yönetilme biçimiyle paralellikler gösterir. İki farklı alan olarak görünen doğa ve insanların yönetimleri arasındaki ayrım, kent mekânının artık ayrılmaz bir parçası olan parklarda belirsizleşmeye ve kapanmaya başlar. Foucault düşüncesi ve peyzaj düzenlemeleri arasındaki ilişkiyi açıkça sunabilmek için tezimi Sular Vadisi Parkı üzerinden örneklendireceğim.

Anahtar Kelimeler: Peyzaj Düzenleme, Peyzaj Mimarlığı, Biyoiktidar, Disipliner İktidar, Güvenlik Mekanizmaları, Sular Vadisi

ABSTRACT

The aim of this thesis is to analyse the ways the regulation of spaces entail the regulation of bodies and life within the case of İstanbul *Başakşehir Sular Vadisi Parkı* and through a reading of Michel Foucault's concepts of biopower, disciplinary power, and technologies of security. The departing point of this research is the question of explicating the manner in which biopower regulates the individuals and multitudes via the example of landscape design. Besides, the parallels between the attitudes towards the governing of landscape design and of people are to be analysed. Landscape design is to be read as the exemplar of the fragmentary and micro-size mechanisms of power.

That the plant materials separately or as a multitude or population are addressed by the existing power relations is to be analysed with Foucault's concepts of disciplinary power which cares for people as individuals and technologies of security which regulate the population as a whole. The way power relations engage with plant materials separately or as a multitude has parallels with the way individuals and populations are governed in the modern era. The manifest difference between governing nature and people blurs within urban landscape design which is inseparable from the modern urban spaces. To be clear and concise, I will exemplify my thesis through a participant observation study of *Sular Vadisi Parkı*.

Keywords: Landscape, Landscape Architecture, Biopower, Disciplinary Power, Technologies of Security, *Sular Vadisi*

RESİM LİSTESİ

Resim. 1 Babil’in Asma Bahçeleri.....	9
Resim. 2 Vaux- le- Vicomte Fotoğraf: Anzberger.....	10
Resim. 3 Versailles Bahçesi.....	11
Resim. 4 Château de Villandry Fotoğraf: Hans Wiesenhofer.....	12
Resim. 5 Versailles’in genel konum planı ve merkezde kesişen akslar.....	14
Resim. 6 Stourhead, Wiltshire	15
Resim. 7 Stowe Peyzaj Parkı	17
Resim. 8 Fransa Bordeaux Limanı.....	20
Resim. 9 Bir hobi bahçesinde, yaklaşık 1905	22
Resim. 10 Bahçetepe Konutları.....	23
Resim. 11 On sekizinci Yüzyıl Karlsruhe Kenti.....	26
Resim. 12 Şimşir (<i>Buxus</i>) Bitkisi.....	28
Resim. 13 Şimşir (<i>Buxus</i>) Materyali	28
Resim. 14 Kuruyan Palmiyeler, Bodrum	32
Resim. 15 Tırtıl ile Mücadele	34
Resim. 16 Şimşir tırtılı	35
Resim. 17 Tırtıldan “zarar” görmüş bir şimşir.....	36
Tablo. 1 Tırtılın yok edilmesi için reçete	37
Resim. 18 Sular Vadisinin haritada görünümü	57
Resim. 19 Sular Vadisi boyunca uzanan su akışı.....	58
Resim. 20 Spor Aletleri.....	59
Resim. 21 Başakşehir, Sular Vadisi Ramazan etkinliklerinde açılan stantlar, 2014..	60
Resim. 22 Başakşehir Sular Vadisi, Ramazan etkinlikleri için kurulan sahne, 2013	61
Resim. 23 Belediye Nikâh Sarayı	62
Resim. 24 Havuzlu Kafe	63
Resim. 25 Sular Vadisi Kafeteryalar.....	64
Resim. 26 Kafeteryalar.....	65
Resim. 27 Kadın Kafeteryası	66
Resim. 28 Yardım faaliyetleri için mekân	67

Resim. 29 Kermes	68
Resim. 30 Yardım organizasyonu afişı	69
Resim. 31 Başak Düğün Salonu.....	70
Resim. 32 Sert doku sınırı.....	71
Resim. 33 Demir Teller.....	72
Resim. 34 Villalar	72
Resim. 35 Sular Vadisi Parkı Esnek Sınır.....	73
Resim. 36 Sular Vadisi Parkı Sınır	75
Resim. 37 Sular Vadisi Parkı Alternatif Yol.....	76
Resim. 38 Çocuk Uyarısı.	77
Resim. 39 Çocuklar için uyarı.....	78
Resim. 40 Spor Alanı ve Uyarı Levhası.....	79
Resim. 41 Spor Alanı Uyarısı	80
Resim. 42 Oturma Alanı	81
Resim. 43 Etkinlik dönemi.....	83
Resim. 44 Park İftarı	84
Resim. 45 Sular Vadisi Parkı'nda etkinlik.....	85
Resim. 46 Etkinlik döneminde Sular Vadisi Parkı.....	86
Resim. 47 Sular Vadisi Parkı'nın gündüz görünümü.....	87
Resim. 48 Sular Vadisi Parkı yürüyüş yolu	89
Resim. 49 Sular Vadisi İçerisinde Çocuk Parkı	92

1. GİRİŞ

İktidar kavramının Michel Foucault'nun düşüncesinde belirttiği hali, bu kavramı çeşitli düzenlemeler yoluyla işleyen, heterojen bir çoğulluk olarak düşünmemize izin verir. Her seferinde yaşamı ve bedeni kat eden bu düzenlemeler modern dönemin başlangıcından beri doğa üzerine tasarrufta bulunma şeklinde de kendini göstermiştir. Doğanın ya da daha genel ifadeyle mekânın düzenlenmesinin modern döneme özgü biçimi yaşamların düzenlenmesiyle dolaysız bir ilişki içindedir. Buradan hareket ile bu çalışmada uzunca bir süredir mekânın özel bir düzenlenme biçimi olan peyzajın, nasıl yalnızca “doğayı” değil, aynı zamanda yaşamı ve bedeni de düzenleme ile ilişkili olduğunu göstermeye çalışacağım. Bu kapsamda Foucault'nun biyoiktidar, disipliner iktidar ve güvenlik teknolojileri kavramlarından hareketle İstanbul Başakşehir Sular Vadisi Parkı'nın peyzajı örneğinde mekânın düzenlenmesinin yaşamı ve bedenleri nasıl düzenlediğini inceleyeceğim.

Doğanın düzenlenmesinin tarihi şüphesiz çok gerilere dayanır ve farklı şekillerde kendini göstermiştir. Elbette bu tarih içerisinde Antik Yunan, Orta Çağ, Rönesans ve modern düşünce biçimlerinin doğaya ilişkin içerikleri ayrı ayrı veya bütün olarak incelenmiştir. Özellikle modern dönemin doğaya bakışı birçok çalışmanın konusu olmuştur. Aydınlanma Çağı'nda insan aklının merkezi konumu kazanmasıyla birlikte, insanın doğa üzerinde her türlü tasarrufunun meşruiyet kazanması ve doğanın büyüünün bozulması ilk akla gelen temalardandır. Bir anlamda benim de burada yapmaya çalıştığım şey modern dönemin doğa kavrayışıyla bir ilişkilendirme biçimi olsa da, bu biçim söz konusu temalardan en az iki noktada ayrılır. Birincisi, burada bizzat doğaya bakış ile değil modernliğin doğayı düzenleme ile ilgili tavrıyla ilgileniyorum. İkincisi ise doğayı düzenlemeye ilişkin söz konusu tavrıla bizzat değil, yaşamı ve bedenleri düzenlemeyle ilişkilendiği ölçüde ilgileniyorum.

Foucault 1976'da yayınlanan *Cinselliğin Tarihi*'nin ilk cildinde cinsellik üzerinden iktidarın hareketinde bir yön değişiminden bahsetmektedir. Bu yön

değişimi hukuksal-söylemsel iktidar kipinden farklı olarak yaşamı düzenlemeye yönelik – Foucault’nun deyimiyle – biyoiktidardır. Sonrasında Foucault biyoiktidar tanımını iki ana eksen de tartışmıştır; disipliner iktidar ve güvenlik teknolojileri. Disipliner iktidar bireyin, güvenlik teknolojileri ise nüfusun yaşamını düzenlemektedir. Foucault iktidarı makro düzeyde değil, mikro, parçacıklı ve yaşamın her anına sirayet eden heterojen haliyle düşünmüştür. Burada benim ilgilendiğim biyoiktidar başlığı altında, disipliner iktidar ve güvenlik teknolojilerinin peyzaj üzerinden yaşamı düzenlemesidir.

Foucault’nun söz konusu kavramsallaştırmaları ve Sular Vadisi Parkı örneğinin mekânı ve yaşamı düzenleme bağlamında bu kavramlarla birlikte düşünülmesi çalışmamın gövdesini oluşturan iki ana unsurdur ve gelecek iki bölümde incelenecektir. Bu iki bölüme hazırlık olması açısından bu bölümün geri kalanında tezimin problematiğini ilgilendirdiği ölçüde modern dönemin doğaya bakışını ve peyzaj mimarlığı ve düzenlemesine dair teknik bilgileri içerecektir. Ayrıca, peyzaj düzenlemesi örnekleri olarak bahçeler, hobi bahçeleri ve tezimin doğrudan örneklem alanı olan parklardan bahsedilecektir. İkinci bölümde ise Foucault’nun iktidar kavramını Batı tarihi içinde konumlandırması ve iktidardaki değişimi tespit etmesi üzerinde durulacaktır. Bu bağlamda iktidarın modern dönemde aldığı biçim olan biyoiktidar kavramı (disipliner iktidar ve güvenlik teknolojileri ile birlikte) incelenecektir. Ayrıca peyzaj düzenlemeleri Foucault’nun kavramları ile yeniden düşünülecektir. Giriş ve ikinci bölümün ardından tezimde örneklem alanı olarak belirlediğim Sular Vadisi Parkı incelenecektir. İlk etapta parkın teknik bilgisi ve görselleri paylaşılacak ve konut alanlarıyla bağlantılı olarak lokasyonu söz konusu edilecektir. Ardından parkın peyzajını oluşturan heterojen unsurlar, vadinin sınırı ve kullanıcılar açısından sınırla birlikte iktidar ilişkilerinin ve bireylerin parka yüklediği anlamlar ve pratikler üzerine düşünülecektir.

Doğa tasavvurunun tarihi hiç şüphesiz hatırlanamayacak bir tarihe kadar geri götürülebilir. Ne var ki burada ilgilendiğimiz ve üzerine konuştuğumuz tasavvur modern döneme aittir. Tezin problematiğini ilgilendiren kısma geçmeden önce modernliğin doğa anlayışının klasik eleştirisinden bahsedebiliriz. Robin George Collingwood *Doğa Tasarımı* (1945) adlı çalışmasında doğa tasavvuru tarihindeki modern kırılma üzerinde durmuştur. Modern doğa anlayışının ayırıcı özelliği tarih boyunca hiçbir şeyin bir öncekini tekrar etmediğini düşünmesidir. Her yaşadığımız yeni bir andır hiçbirini diğerini tekrar etmez bu yüzden de mutlak bir gelişme ve ilerleme halindedir. Bu yüzden doğa dünyası bir ilerleme dünyası halini almıştır.¹

Modern dönemde doğa sınıflandırılan ve kategorize edilen bir yapıya bürünmüştür. Özellikle on altıncı ve on yedinci yüzyıllarda doğanın büyüğü bozuldu ve bir düzenli devinimler bütünü kabul edilerek doğa modern fiziğin okumasına açıldı. Bu dönemde hayvanların otomatlar olarak düşünülmesi buna bir örnek olabilir.² On dokuzuncu yüzyılın bilimsel yaklaşımı ise doğayı fizik ya da madde biliminden ayrı düşünerek onu biyoloji sınıflandırması içerisinde incelemiştir. Örneğin yaşam ve ruh kavramları birbirinden ayrılıyor ve doğa artık devinim ve döngüden yoksun, akli barındıran yahut bir akıl tarafından dayatılan bir düzenli hal bütünü olarak kavranıyordu. Doğaya yeniden üretmeye yönelik bir çaba yüklenirken artık doğanın hep yeni ve gelişmiş biçimler yaratmaya çalışan bir şey olarak farz edilmesi söz konusuydu.³

Modern dönemden ayrı düşünülemez olan Aydınlanma düşüncesinin doğa karşısındaki tutumu da bu izleği doğaya egemen olma fikri üzerinden sürdürür. Theodor W. Adorno ve Max Horkheimer *Aydınlanmanın Diyalektiği*'nin henüz ilk sayfalarında doğa meselesini ele almıştır. İki filozof, Francis Bacon'ın "iktidar olan bilgi" kavramı üzerine yorumlarında açık bir şekilde şöyle yazmıştır: "İnsanların

¹ Robin George COLLINGWOOD, *Doğa Tasarımı*, Çev. Kurtuluş Dinçer, 24.

² A.g.k. , 156.

³ A.g.k. , 157.

doğadan öğrenmek istediği şey doğaya ve insanlara tümüyle egemen olmak üzere doğayı kullanabilmektir.”⁴ “Öteden beri hedefi, insanları korkudan arındırmak ve efendi konumuna getirmek”⁵ olan Aydınlanma düşüncesiyle birlikte doğaya ilişkin tutum, doğayı tamamen tahakküm altına almayı hedefleyen bilgi ve iktidar ilişkilerinin yönüne girmiştir.

Bilgi ve iktidar arasındaki ilişkiyle birlikte, doğaya bakıştaki modern değişimin tezimi ilgilendiren yönüne dönmüş olduk. Tezimin ana problematiği, doğa tasavvurundaki değişime birbirine paralel iki tema üzerinden bağlanıyor. Birincisi, Foucault lüğatindeki anlamıyla modern dönemdeki iktidarın doğa üzerinden ve içinden iktidar/bilgi olarak işlemesidir. İkincisi, modern dönemde ortaya çıkan peyzaj düzenlemelerini özelde parklar olarak incelemek ve bu düzenlemenin bireyleri, nüfusları ve yaşamı düzenlemesi ile ilintisidir. Peyzaj düzenlemelerinin farklı biçimlerini bahçelerde, hobi bahçelerinde veya parklarda görebilmek mümkündür. Tezimde üçünden de bahsedilecek fakat peyzaj düzenlemesi okuması parklar üzerinden ilerleyecektir. Parkların peyzaj düzenlemesine odaklanırken İstanbul Başakşehir’de bulunan Sular Vadisi Parkı örneğini işleyeceğim.

Kent sosyolojisi ve özelde İstanbul araştırmalarına yoğunlaştığım lisans öğrenimim boyunca kapalı-kapılı siteler ve kentsel peyzaj düzenlemeleri üzerine çalıştım. Çalışmalarımın örneklem alanı İstanbul’un Başakşehir ilçesindeki konut alanları ve bir peyzaj düzenlemesi olarak Sular Vadisi Parkı’ydı. Bu çalışmalarım esnasında kapalı-kapılı siteler şeklindeki konut alanlarını ve bünyelerindeki yeşil alan düzenlemelerini Foucault düşüncesi ile birlikte ele almaya çalıştım. Ancak kentsel yerleşim alanlarında peyzaj düzenlemeleri anlamında mekânı düzenlemenin

⁴ Theodor W. ADORNO ve Max HORKHEIMER, **Aydınlanmanın Diyalektiği**, Çev: Nihat Ülner – Elif Öztarhan Karadoğan, 20.

⁵ A.g.k. , 19.

aynı zamanda yaşamı düzenlemek olduğunu Foucault düşüncesiyle birlikte ele alan bir çalışmaya araştırmalarımnda rastlamadım.

Böylece bu çalışmada peyzaj mimarisinin bitki materyali üzerindeki çalışmasını Foucault'nun biyoiktidar kavramı içinde işlediği bireylerle tek tek ilgilenen disiplinler iktidar ve nüfusla bir bütün olarak ilgilenen güvenlik teknolojileri kavramlarıyla birlikte düşünmeye çalıştım. Her bir bitki materyaliyle tek tek ve bitki örtüsü ile bir bütün olarak ilgilenilmesi Foucault'nun biyoiktidar kavramı üzerinden düşündüğü bedenlerin ve yaşamların düzenlenmesiyle biçim açısından ve bir yönetim mantığı olması açısından göz ardı edilemez bir benzerlik taşıyor.

Öte yandan Foucault'nun düşüncesi içerisinden, “yaşamları düzenlenenler”in yapıp etmelerine dair bir içgörüye ulaşmak zor olduğundan, Başakşehir ve Sular Vadisi Parkı sakinlerinin eylemlerini ve mekânın düzenlenmesi karşısındaki tutumlarını anlamlandırabilmek için Michel de Certeau'nun mekân sahiplerinin mekân üzerinde tasarrufta bulunmaları anlamındaki “strateji” kavramı karşısında konumlandığı “taktik” kavramından yararlandım. De Certeau “taktik” kavramıyla, mekâna sahip olmayanların yine de o mekân üzerinde gerçekleştirdiği birtakım düzenlemeleri kastediyor.

Peyzaj mimarisine dair teknik bilgiler için ise Besalet Pamay'ın *Park Bahçe ve Peyzaj Mimarisi* adlı çalışmasını referans aldım. Tezimi kuramsal olarak Foucault düşüncesi içinde konumlandırmanın ve De Certeau'dan ek olarak faydalanmanın yanı sıra Sular Vadisi Parkı'nda saha araştırması yaptım. 2013 ve 2015 yılları arasındaki saha çalışmamda Sular Vadisi Parkı ve civarına dair teknik bilgileri edindim ve çeşitli sebeplerle park ve civarında yaşayan ya da çalışan yirmi kişiyle derinlemesine mülakat yaptım. Ayrıca saha araştırmamın sürdüğü iki sene boyunca iki kez Ramazan etkinliklerinde katılımcı gözlemde bulundum. Tüm araştırmamın

ana gövdesi Sular Vadisi Parkı peyzaj düzenlemesinin yaşamları ve bedenleri nasıl düzenlediğini incelemektir.

1.1. Bahçelerden Parklara

Bahçe ya da park, sanatın yasalarına tabi kılınan ormandır.⁶ Bu bakımdan bahçe ve parka yapılan her müdahalenin sanat olarak adlandırılması dikkat çekicidir. Zira yapılan müdahale “doğal bir veriyi, ona daha çok düzen, daha çok hoşluk, daha çok yararlılık katacak şekilde kusursuzlaştırmaya yönelik yöntem”⁷ olarak karşımıza dikilmektedir. Düzen, hoşluk ve yararlılık prensipleri ile bitkilere ve toprağa yaklaşmanın kendisi ise oluşturulan ya da oluşturulacak olan alanın yönetiminden bahsetmektedir. Söz konusu yaklaşım parklar ve bahçelerin her ikisi için de geçerlidir. Düzen, hoşluk ve yararlılık çerçevesinde inşa edilen mekân bir siparişin ürünüdür. Bahçe ya da parkı birer biçim olarak düşündüğümüzde de “biçimlerin yaşamı, sipariş verenler tarafından dile getirilen niyetlerin tarihi” olarak düşünülebilir.⁸ Farklı amaçlar doğrultusunda inşa edilen bahçeler veya parklar dolaylı yoldan belirli mesajların taşıyıcısı olmuşlardır. Sipariş verenin beklentileri doğrultusunda mitolojik mesajlar, kahramanlık mesajları ya da halka hizmet gibi mesajlar içermişlerdir.

Küçük ya da büyük, boyutları nasıl olursa olsun bahçe ya da parklar belirlenmiş sınırlara sahiptirler. Ve sınırlarla ayrılmış o alana özgü özellikler ve kullanım amaçları vardır. Bu mekânlar sembolik olarak belirtmek gerekirse söz sahipleri tarafından çitle çevrelenmiş alanlardır. Jean Starobinski’nin de Bernard Groethuysen’den alıntıladığı gibi söz sahibi kimse belirlediği alanı “çitlerle çevirir, parsellere böler ve evrensel bir kadastroya sokar, sahiplenerek dönüştürür, adeta tabiatlarını bozar.”⁹ Böylece mekânı düzenleyen söz sahibi, düzenlediği mekânın

⁶ Jean STAROBİNSKİ, *Özgürlüğün İcadı ve Aklın Amblemleri*, Çev. Haldun Bayrı, 44.

⁷ A.g.k., 21.

⁸ A.g.k., 23

⁹ A.g.k., 108-109

yönetim mülkiyetini de eline alır. Düzenlemede kullandığı araçları yeniden isimlendirir, tanımlar ve onları uygun gördüğü alanlara yerleştirir.

Öyle ki bahçe ya da park düzenlemesi için kullanılan yeşil bitkiler artık “yeşil unsurlar” olarak anılır. Zira artık tabiatları ya da geldikleri coğrafyaların sınırları ölçüsünde gelişim göstermezler. Bunun yerine çitle çevrilen sınırların ölçüsünde bir değişim göstermekle yükümlü gibidirler. Kendi hallerine bırakılmazlar. Bu noktada yeniden Groethuysen’e başvurmak gerekirse; “sahiplik nesnenin tabiatını değiştirir, sahibi olduğunuz ağaç baktığınızda alelade algıladığınız ağaç değildir artık.”¹⁰ Çevrilen sınırlar ölçüsünde bir değişimi yaşayabilir, ona biçilen formu tekrar edebilir. Sınırların içinde bulunan bitki için belirli kanunlar yardımıyla, sürekli aynı kalabilmesi adına çaba sarf edilir. Korunup, gözetilir orada vardır ama bir o kadar da orada olması gerekmezdir. Farklı bir coğrafyaya, iklime yapıya aittir.

Çitle çevirme uygulaması bahçe ya da park pratiklerinin ayrı bir mekân olduğuna işaret etmektedir. Çit çekildikten sonra sınırın bir içerisi ve bir dışarı olduğu söz etmek mümkündür. Sınırın içinde kalanlar düzenlemeye tabi tutulan unsurlar olarak var olurlar. Böylece sınırın içerisi belirli yasalar vasıtasıyla yönetilir. Yeşil unsurlar ya da çit vasıtasıyla sınırları olan bir bahçe ve parkın içindekiler, ister insan ister bitki olsun başıboş bırakılmış değildirler. Her birisi için düzenlenmiş ayrıcalıklar ya da koruma altına alınmaları için kurallar mevcuttur. Örneğin bitkileri hangi zararlının nasıl tehlikeye atacağı “bilimsel” çabalar ile belirlenip, tehlikelerin önüne geçilerek koruma altına alınırlar ki görüntüleri sonraki günlerde de var olabilsin.

Yeşil renkli alanlar, ilk bakışta estetik yargılar doğrultusunda icat edilmiş üniteler olarak duruyor görünseler de bu görüntülerinin ardında daha farklı bir

¹⁰ A.g.k. , 108.

kurallar ve mekanizmalar dizini barındırmaktadırlar. Estetik yargıların dışında belirli amaçlara hizmet etmeleri için veya bir amacın işlerliğini arttırmak için birer dispozitif olarak tasarlanmışlardır. Çeşitli kanunların yaşatılması, denenmesi, bazı kanunların çıkarılması veya çeşitli konularla ilgili deneysel gözlem yapılabilmesi, bilgi üretilmesi için çitle çevrilmişlerdir. Dolayısıyla birer dispozitif olarak bu mekânlar, kimi zaman bilimsel kimi zaman ise ekonomik, sosyal ve diplomatik ilişkî örgülerini kurmaya, sürdürmeye yardımcı olmuşlardır ve yeşil bitkileri kullanarak oluşturulan park ve bahçe peyzaj düzenlemesinin tarihine bu bölümde bakmak tezin ilerleyen kısımlarını daha anlaşılır kılacaktır.

1.2. Tarihte Park ve Bahçeler

Eski çağ park ve bahçe peyzaj düzenlemesini Mısırlılarla başlatmak mümkündür. Mısır milattan önce 4000-5000 yıllarına kadar uzanan geçmişinde, bahçe düzenlemesi ile ilgilenmiştir. Mısırlılar evlerin geniş bahçelerinde meyve ağaçları yetiştirmişlerdir. Mezopotamya’da yerleşmiş olan Asur ve Babil ise suni tepeler üzerine geniş bahçeler kurmuştur. Kurulan bahçeleri su gölleri ile süslemişlerdir. Bunun en büyük örneği “Babilin Asma Bahçeleri”dir. “Babilin Asma Bahçeleri” milattan önce 809-780 tarihleri arasında inşa edilmiştir. İran’da ise geniş açılı yollar ile düzlükler üzerinde planlanmış bahçe biçimi görülmektedir. Bu bahçeler de benzer şekilde havuzlarla süslenmiştir. “Bağ-ı Biheşt (Cennet Bahçesi)” bunlardan biridir. İbranilerde ise daha çok fayda amaçlı bahçelerin düzenlendiği bilinmektedir. Fayda amaçlı düzenlenen bu bahçelerde meyve, üzüm bağları ve zeytin ağaçları olduğu bilinmektedir.¹¹ Eski Yunan’da bahçe düzenlemesinin gelişmesi, ulusların refahı ile paralel görülmektedir.¹² Yunanlılar bahçelerini hem fayda amaçlı hem de kutsal amaçlarla kullanmışlardır. Eski Roma’da ise ilk bahçe kuruluşu istifadeye

¹¹ Besalet PAMAY, **Park Bahçe ve Peyzaj Mimarisi**, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi, 11.

¹² A. g. k, 11.

dayanmaktadır. Romalılar geniş çiftlikler ve lüks sayfiye evlerine önem vermişlerdir.¹³

Resim. 1 Babil'in Asma Bahçeleri.¹⁴

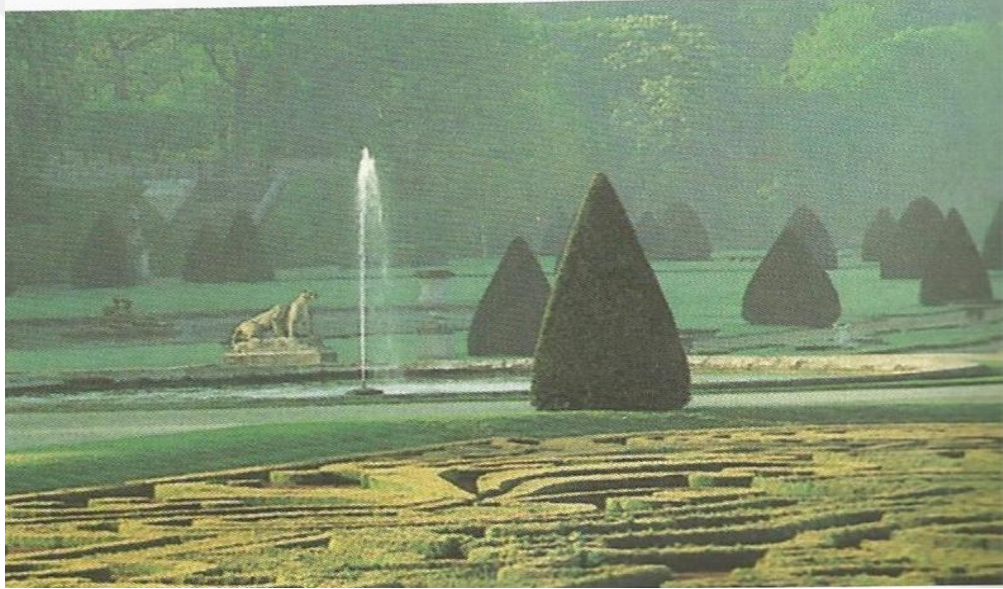
Ortaçağ'da ise bahçe düzenlemeleri daha gösterişli planlamalar ve mekanik figürler barındırmaktadır. Bunlara örnek olarak, makineli figürler, öten suni kuşlar, çarpışan suni askerler, yürüyen suni hayvanlar ve çeşitli değişik materyaller bahçe düzenlemesinin içine girmiştir. Bizans bahçelerinde ise Eski çağ bahçelerinde olduğu gibi suya önem verilmiştir. Gümüşten çeşmeler, havuzlar, çağlayanlar ve derecikler kullanılmıştır.¹⁵ Araplarda da aynı şekilde su figürü ön plandadır, havuz, fiskiye, şadırvanlar ve çağlayanlar kullanılmıştır. Renkli çiçeklerden de faydalanılmıştır. Avrupa'da bahçe düzenlemesi kilise bahçeleri ile başlamıştır denebilir. Papazlar boş

¹³ A. g. k, 13.

¹⁴ Hans SARKOWICZ (Derleyen), **Bahçelerin ve Parkların Tarihi**, Çev. Ersel Kayaoğlu, 22

¹⁵ Besalet PAMAY, **Park Bahçe ve Peyzaj Mimarisi**, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi, 13.

vakitlerini bahçe işleri ile uğraşarak geçirmişlerdir. Papazlar kendi aralarında bahçe kanunları oluşturmuşlardır. Milattan sonra 900 yılında yapılmış olan St. Gallent Manastırı'nın planı bizzat başrahip tarafından yapılmıştır.¹⁶ On birinci yüzyıla doğru Floransa'da ilk defa halk bahçeleri kurulmuştur. Bu bahçelerde çayırılık sahalara ve ağaçlara fazlaca yer verilmiş ve buralarda bayram şenlikleri, oyunlar ve günlük eğlenceler düzenlenmiştir.¹⁷ Tezin örneklem alanı olan Sular Vadisi Parkı da benzer etkinlikler için kullanılmaktadır.

Resim. 2 Vaux- le- Vicomte Fotoğraf: Anzberger.¹⁸

Rönesans park ve bahçe düzenlemelerinde metafizik âlemden uzaklaşmış; aklın hâkimiyeti, maddeye biçim verme ve resimde derinlik duyguları önem kazanmıştır. Bu kapsamda yeşil unsurlara biçim verme ve simetri yaygın olarak kullanılmıştır.

¹⁶ A. g. k, 14.

¹⁷ A. g. k, 14.

¹⁸ Hans SARKOWICZ (Derleyen), **Bahçelerin ve Parkların Tarihi**, Çev. Ersel Kayaoğlu

“İntizam içinde kurulan bahçelerde, muhtelif teraslar ve düzlükler, labirentler, muhteşem merdivenler, sütunlar, su tesisleri, çağlayanlar fiskiyeler, çeşmeler, budanarak forme edilen bitkiler, Rönesans döneminde çoğunlukla bahçe yapı elemanlarını teşkil etmiştir.”¹⁹

Rönesans döneminde özellikle Fransa’da bahçe düzenlemelerinde değişimler yaşanmıştır. Özellikle aristokrat sınıf lüks ve görkem için bahçeler inşa ettirmişlerdir. Bunların ilki XIV. Louis ve onun maliye nazırı Fouquet olmuştur. Fouquet, Vaux- le –Vicomte sarayının (Resim. 2) bahçesini düzenlemiştir. Bu bahçe aynı zamanda Rönesans döneminin ilk görkemli bahçe eseri olmuştur. Bu eserin ardından Versailles Parkı-Bahçesi gelmiştir.²⁰ Her iki düzenlemenin mimarı Andre Le Notre olmuştur.

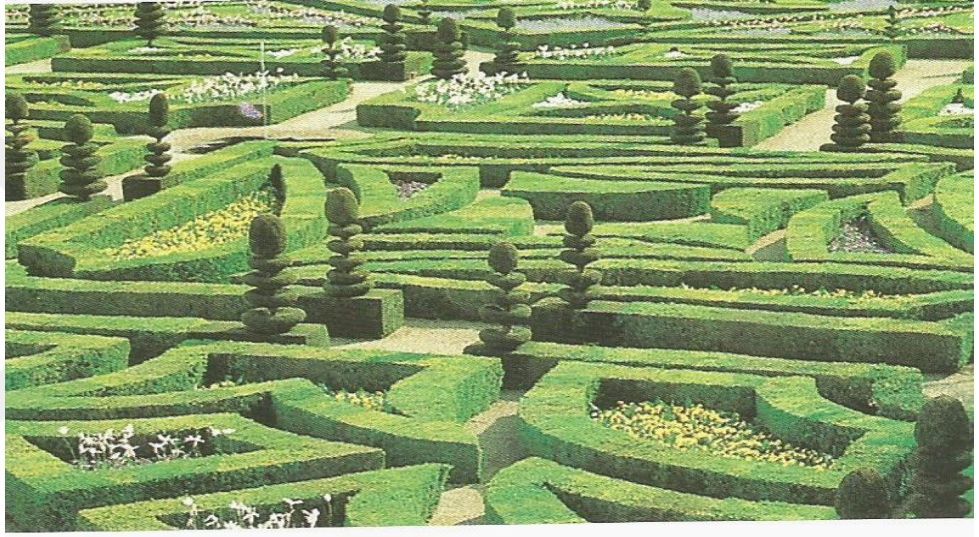
Resim. 3 Versailles Bahçesi.²¹

¹⁹ Besalet PAMAY, **Park Bahçe ve Peyzaj Mimarisi**, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi, 15.

²⁰ A. g. k, 15.

²¹ <http://travel.nationalgeographic.com/travel/world-heritage/versailles/>

Peyzaj düzenlemesinin bu örnekleri Fransız bahçeleri ve 1720 senesinden başlayarak ona muhalif olarak konumlanan İngiliz bahçe stili arasındaki gerilimden besleniyordu. Fransız tarzının bitkiler ve mekân üzerindeki sıkı disiplini ve İngiliz tarzının kısmen esnek ve doğaya ait unsurların taklidi çabası ile iki stil birbirinden ayrılmaktadır.

Resim. 4 Château de Villandry Fotoğraf: Hans Wiesenhofer.²²

Fransız bahçeleri geometrik biçimde budanmış bitkiler, düz çizgiler ve alana yayılmış, matematiksel kanunların sembolü ve sonuçta ulaşmak istenen otoriter yönetimin işareti olarak kabul görmüşlerdir.²³ Bu tutumları ile de doğaya egemen olma ideali taşımışlar, estetik olana bu gözle yaklaşmayı hedeflemişlerdir. Estetiğin bu halinin yaşandığı yeşil alanlar ise çoğunlukla farklı eylemlerin yapılabileceği alanlar olarak değil, insanların geçirdikleri vakit içerisinde mekândan etkilendiği seyir alanları olarak karşımıza çıkmaktadır. Orantılı, simetrik çizgilere sahip bu

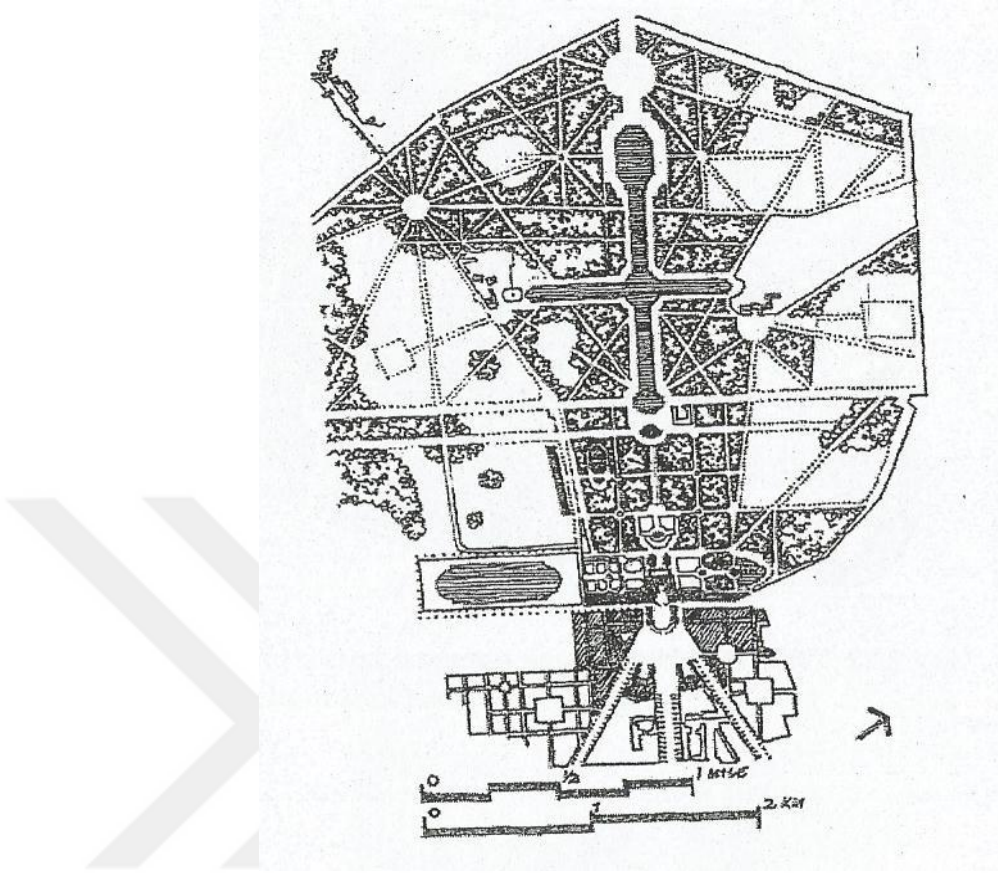
²² Hans SARKOWICZ (Derleyen), **Bahçelerin ve Parkların Tarihi**, Çev. Ersel Kayaoğlu

²³ A.g.k., 189

model anlam alanı olarak yeşil bitkiler ile girişilen mücadelenin bir sunumu biçiminde günümüze dek gelmiştir.

1700’lü yılların peyzaj düzenlemelerinde iki ana akımdan söz edilebilir. Bunlardan ilki Fransız ve manzara peyzajı olarak adlandırılan ikincisi ise İngiliz peyzaj düzenlemesidir. Fransız peyzaj düzenlemesi, özelliği itibarıyla coğrafi olarak geniş düzlüklere ihtiyaç duyan “ufka varmaya”²⁴ çalışan akslara sahiptir. Bu şekilde düzenlenen peyzaj örneklerini Barok tarzında görebilmek mümkündür. Daha simetrik ve sürekli bir kontrol ve düzenlemenin yoğunluğunun hissedildiği alanlardır. Ve dönemin Fransız yönetimi tarafından gücünün gösterilebileceği araçlar olarak kullanılmışlardır. Fransa’nın görece düzlük arazisi bu tarzın yoğun olarak kullanılmasında etken rol oynamıştır elbette. Devletin mutlakiyet gücünü en ileri düzeyde yansıtan peyzaj düzenlemesi de bu olmuştur. Bu peyzaj düzenlemesi geniş düzlüklere yayılarak ufuklara doğru uzanır. Versailles Sarayı’nın tasarımında ve bahçe düzenlemesinde bu aksları görebilmek mümkündür.

²⁴ Gönül ASLANOĞLU - Ayşegül S. TOKOL, **Peyzaj Tasarımı Ders Notları**, 26-28

Resim. 5 Versailles'in genel konum planı ve merkezde kesişen akslar.²⁵

Bazı yerlerde merkezi gücü vurgulamak maksadıyla birden fazla aks bir noktada birleşir. Bir noktayı merkezileştirir. Bunu yukarıdaki görselde Versailles'ın genel konum planında görebilmek mümkündür. Merkezden dışarıya doğru ağlar ve akslar uzanmaktadır. Bu aksların ayırdığı her bir bölümde Fransız modeline uygun farklı bahçeler vardır. Fransız tarzı düzenlenen mekânlarda simetri ve geometrik şekiller hâkimdir. Bunu Château de Villandry bahçelerinde de görebiliriz. Ufka uzanan Fransız tarzı düzenleme zeminde yoğun olarak geometrik şekiller ve çeşitli kabartmalar oluşturmuştur. Vaux- le- Vicomte Şatosu (Resim. 2) ve Château de Villandry (Resim. 4) bahçelerinde bunun örneklerine rastlamak mümkündür.

²⁵ A.g.k., 26

İngiliz bahçeleri ise Fransız bahçe tarzına kıyasla birkaç farklılık gösterir. “Peyzaj Parkı” diye nitelendirilen bu biçim Fransız modelinden farklı olarak özgür doğanın taklidini hedeflemiştir. Geometrik ve simetrik formlardan uzak olarak bu yeşil alanlarda daha esnek ve kendi haline bırakılmış izlenimi yakalanmaya çalışılmıştır. Kısacası bu türden peyzaj düzenlemesi doğallığın biçimsel olana kısmen baskın geldiği düzenleme şeklidir. Bu düzenleme ile doğanın kendisi taklit edilir. İnsana ait olan yapılar taklit edilen doğallığın içerisinde bir kalıntı (Resim. 6) olarak bulunurlar. Bu tarz düzenlemelerde daha az belirgin formlar bulunur. Bu yüzden İngiliz tarzı düzenlemenin bir diğer adı da “manzara peyzajıdır”²⁶.

Resim. 6 Stourhead, Wiltshire.²⁷

İngiliz bahçe tarzı, bir sanat yapıtı olarak yaratılmış olanın kusursuz kopyasını sunabilme idealini taşımaktadır. Doğanın birebir kopyasını sunan bu bahçe

²⁶ Tom TURNER, **Garden History**, 319

²⁷ A. g. k, 310.

modelleri “liberal bir cennet düşüncesi”ne²⁸ hizmet etmekteydi. Öyle ki İngiliz bahçe stili “özgürlük bahçesi”²⁹ olarak anılmaktaydı. İngiliz bahçesi daha küçük parçalı, asimetrik, düzensiz mutlakiyet karşıtı bir sunum yapmaktadır. İngiliz bahçe stilinde doğanın kopyası olan görüntü içerisinde bir mağara, hamam, tapınak, çardak, sütun, kapılar ve heykeller vardır.³⁰

“Manzara veya İngiliz peyzaj düzenlemesi 1702 yılından itibaren Londra çevresinde oluşmaya başlamıştır. Mutlakıyet karşıtı bir tutum, Fransız zevkine göre biçimsel bahçenin kesin olarak reddedilmesine yol açmıştı.”³¹ Bu bahçelerde geometrik düzen için bitkilere makas ve cetvelle müdahale edilmesi yerine “doğa motiflerinin” plansız ama uyumlu birlikteliğine önem verilmiştir. Peyzaj düzenlemesinde daha fazla doğa ve doğal görüntü kullanma fikri mevcuttur. Bu da düzenlemenin diğer bir seçeneği olarak belirmiştir.

1720 yılından itibaren İngiltere’de sipariş üzerine bahçeler tasarlanmaya başlamıştır. Siyaset ve bahçenin birbirinden ayrılmadığı bu düzenlemelerde mutlakiyet karşıtları tarafından Fransız peyzaj düzenlemesi yerine İngiliz peyzaj düzenlemesi tercih edilmektedir. Fransız bahçeleri “kralın hevesinin icat ettiği” mekânlar olarak alaya alınıyordu. Bu dönemde özellikle Versailles bahçeleri eleştiriliyordu.³² Müdahale edilen, doğadan arındırılan peyzaj düzenlemeleri doğanın karşıtı olarak düşünülüyordu. Matematik ve kozmik, yasaların ve hiyerarşik bir devlet ile dünya düzeninin sembolüken, İngiliz peyzaj bahçesi, Fransız peyzaj bahçesinin tersine hiyerarşi ve devlet düzenine eleştirel bir yaklaşımdı.³³

²⁸ Hans SARKOWICZ (Derleyen), **Bahçelerin ve Parkların Tarihi**, Çev. Ersel Kayaoğlu, 144.

²⁹ A.g.k, 144.

³⁰ A.g.k, 145.

³¹ A.g.k, 143

³² A.g.k, 143.

³³ A.g.k, 143.

İngiliz peyzaj bahçeleri tarzı, peyzajın yalnızca kraliyet tarafından kullanılan bir unsur olması fikrini kırmıştır. Bunun yerine kraliyet bakışından farklı olarak “çağın yeni ütöpik özlemleri ile duygusal gereksinimleri”ne yönelik formlar üretmiştir. Üretilen formlar, var olan siyasete karşı bir eleştiri niteliğindedir. Bu da bize peyzajın yönetim ile bağıını simgesel olarak sunarken aynı zamanda mevcut yönetim biçimine yönelik başkaldırıyı da göstermektedir. Örneğin Lord Cobham’ın yaklaşık 1733 yılında William Kent’e yeniden düzenlemesi için açtığı Stowe peyzaj parkında “zamanın bozulmuş ‘modern erdemi’ yıkıntı ve politik yönetim başsız bir heykel olarak tasvir ediliyordu.”³⁴ Bu eleştirilerin sunumu İngiliz peyzaj düzenlemesi ile yapılmıştır.

Resim. 7 Stowe Peyzaj Parkı.³⁵

³⁴ A.g.k, 146-147

³⁵ <http://www.nationaltrust.org.uk/stowe>

1.3. Modern Park ve Bahçeler

On dokuzuncu yüzyılda Avrupa’da özellikle Fransa’da park ve bahçe düzenlemesinde ekonomik düşünceye yer verilmeye başlanmıştır. Ekonomik düşünceye yer verilen peyzaj düzenlemesinde istifade esas alınmıştır. Gösterişten uzak daha sade parklar düzenlenmiştir. Yirminci yüzyıla gelindiğindeyse, park düzenleme fikri şehircilik ile anılmaya başlandı. Şehircilik anlayışı içinde toplumun genel ihtiyaçları belirlenip, bu ihtiyaçlara yönelik düzenlemeler yapılmaya özen gösterildi. Kentin dokusundaki sıkışıklığın azaltılabilmesi için kentliler için parklar düzenlenmeye başlandı. Bu düzenlemelerde park her sınıftan insanın karşılaşabileceği kamusal alanlar haline geldi. Kentin yoğunluğundan, sıkışıklığından kaçmanın bir mekânı olarak parklar düşünüldü. Kentte yaşamın bir ihtiyacı olarak gündeme geldi. Parklara bakıştaki bu değişim, “demokratik bir park politikasının” ifadesiydi.³⁶

1900’lerde Almanya’da kralların mülklerinin devletleştirilmesi sürecinde saray ve hükümet bahçelerinin çoğu devlet mülkiyetine geçmiştir. Böylelikle parklar kent parkı yani halk parkı olmuştur. Halk parkının savunucularından Christian Cay Laurenz Hirschfeld kent parkını şöyle tanımlamaktaydı: “Hareket, temiz havanın tadını çıkarmak, işlerin yorgunluğunu atmak ve dostlarla sohbet etmek” ve bununla beraber doğayla temas ederek ulusal olayların heykeller ya da başka anıtlarla uyandırılan anılarıyla kitlelerin eğitilmesine hizmet etmek için park şeklinde düşünüyordu.³⁷ Parkların özelliğine ek olarak halkların eğitimi ve verilecek mesajın park vasıtasıyla ulaştırılması da eklenmiştir. Tüm bunlar ise yaşamın düzenlenmesi başlığı altında incelenebilir. Yaşamı düzenlemenin bir yanı mekânı düzenlemekten geçmektedir. Aşağıdaki alıntıda da mekânı düzenlerken yaşamı düzenleme fikrini peyzaj mimarlığının tekniği ile görebiliriz.

³⁶ A.g.k, 237

³⁷ A.g.k, 239

“Şehircilik anlayışı içinde toplumun genel ihtiyaçları, özellikle yeşil alan ihtiyacı, temiz hava ihtiyacı, gezinti ve dinleme ihtiyacı, spor yapma ve oynama ihtiyacı, güneşlenme ihtiyacı, fizyolojik ve ruhi insan sağlığını takviye ihtiyacı, kentin bezenme ve estetik şekilde düzenlenme ihtiyacı v.s gibi nedenlerle kentlerde kent parklarının, genel ifadesiyle yeşil alanların tesisine zaruret hasıl olmuştur. Kent içi peyzajı, bugün de modern şehirciliğin üzerinde önemle durduğu bir konu haline gelmiştir.”³⁸

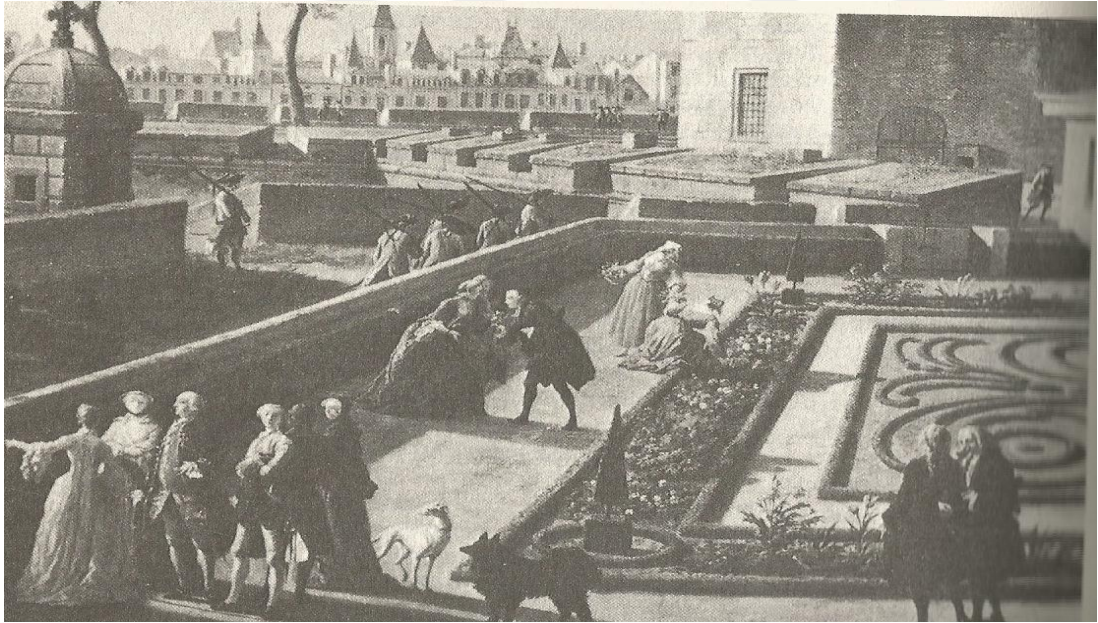
Kentin estetik görüntüsünün düzenlenmesi peyzaj düzenlemeleriyle beraber düşünülürken aynı şekilde yaşamların düzenlenmesi de gündeme gelmektedir. Dispozitif olarak peyzaj düzenlemesi ve özelde parklar, bireylerin belirlenen ihtiyaçlarını tespit ederken aynı zamanda belirlenen norma bireyin uyabilmesi için planlamalar yapmaktadır. Yukarıdaki alıntıda da görebileceğimiz gibi hijyenik ve sağlıklı bir yaşam için parklardaki düzenlemeler etkin rol oynamaktadır. Aynı zamanda psikoloji ve psikiyatri alanından faydalanarak ruh sağlığını korumak için de peyzaj düzenlemeleri planlanmaktadır. Bu düzenlemeler bütünü ile mekânı düzenlemek, yaşamı düzenlemekle başa baş gitmektedir. Peyzaj düzenlemesinin geldiği nokta ise lüksten temel bir ihtiyaca dönüşmüş izlenimi uyandırmaktadır. Aynı mekân üzerindeki bu dönüşümü görmek adına Almanya’da bulunan Doğu Parkı örneği verebilir. Doğu Parkı, burjuva parkı olmaktan çıkıp halk parkı halini almış ve demokratikleşmiştir. Yani gezinti ve gösteriş parkından, oyun ve kullanım parkına dönüşmüştür.³⁹

³⁸ Besalet PAMAY, **Park Bahçe ve Peyzaj Mimarisi**, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi, 29.

³⁹ Rolf WIGGERSAUS, “Günümüz Bahçe ve Parkları”, **Bahçelerin ve Parkların Tarihi**. (İçinde), Çev. Ersel Kayaoğlu, 238.

1.4. Kentte ve Konut Alanlarında Park ve Bahçeler

Yirminci yüzyıl kentlerinde artık peyzaj düzenlemeleri olarak park ya da bahçeler bir ihtiyaç olarak sunulmaktadır. Kentte yeşil alanlar farklı birçok etkinliğe ev sahipliği yapmaktadır. Dönemin Fransa ve İngiltere’inde dostlukların pekiştirildiği ortamlar olarak yine yeşil alanlar karşımıza çıkmaktadır. Yeşil alanlar, planlanmış davetlerin haricinde karşılaşma ve selamlaşma mekânları olarak iş görmekteydi. Öyle ki Fransa’da Bordeaux limanında güvenlik amacıyla inşa edilen surların ardı tesadüfi karşılaşmalara ev sahipliği yapan yeşil alanlar ve parklar haline gelmişti.⁴⁰ Aynı zamanda parklar, boş zaman aktivitelerinin gerçekleştiği, “serbest” şekilde dolaşılan, ya da seyir amacıyla tasarlanan, bedensel aktivitelerin de yapılabildiği alanlar olarak düşünülmüştür.

Resim. 8 Fransa Bordeaux Limanı.⁴¹

⁴⁰ Philippe ARİES- George DUBY (Derleyen) *Özel Hayatın Tarihi Rönesans’tan Aydınlanmaya*, Çev. Devrim Çetinkasap, 514

⁴¹ A.g.k ,514.

Lüks ve gösteriş ihtiyacı ile düzenlenen bahçelerden, kent- halk parklarına geçişin ardından neoliberal dönemde kentte yeşil alan denemeleri farklı bir boyuta geçmiştir. İstanbul başta olmak üzere büyük kentlerde, kentin çeperinde yükselen konut projeleri farklı bir bahçe-park deneyimi sunmaktadır. Bu parklar hem özel hem de halka açık parkların özelliklerini barındırmaktadır. Özeldir çünkü belirli bir kapalı kapılı sitenin sınırları arasındadır. Kamusaldır çünkü içinde bulunduğu site sakinlerinin tamamına açıktır. Ancak o sınır onu her zaman, halka tamamen açık olmaktan alıkoyar. Kapalı kapılı sitelerde hobi bahçeleri ile özel, parkları ile site sakinlerine kamusal olan örnekler mevcuttur. Bazı konut projelerinde sakinlerin hem kendilerine ait bahçeleri hem de buluşmalara, karşılaşmalara ev sahipliği yapan parkları bulunmaktadır. Bunun haricinde yalnızca özel bahçeleri bulunan kent sakinleri vardı. Bu bahçeler gösteriştten uzak doğa ile birlikte olmayı ve bitkilerle uğraşmayı hobi edinme amacıyla inşa edilmiştir. Amaç olarak da özel bahçelerden ve halk parklarından ayrılmaktadır.

Hobi bahçeleri, kentteki sıkışıklık hissini ortadan kaldırmayı hedefleyen, bitkiler ile uğraşmayı esas olarak almaktadır. Özellikle yirminci yüzyılda şahıslara ait hobi bahçelerinin varlığı göze çarpmaktadır. Benzer şekildeki bahçe formatlarını yirmi birinci yüzyıl günümüz peyzaj düzenlemesinde de bulabiliriz. Konut projelerinde hobi bahçeleri olarak geçen bu düzenlemeler sağlıklı yaşam ve onunla ilişkili olarak organik sebze yetiştiriciliği ile ilgili olanaklar sunmaktadır. Hobi bahçeleri aynı zamanda boş zaman aktiviteleri olarak kent yaşamının bir parçası, korunaklı bir alanı olarak gösterilmektedir.

Resim. 9 Bir hobi bahçesinde, yaklaşık 1905.⁴²

Alıtılan görsel (Resim.9) bahçenin ardında görünen apartman silüetlerinden de anlaşılacağı gibi kentlerde hobi bahçesi denemesinin bir örneği niteliğindedir. Sınırları çizilmiş ve sahipleri tarafından çeşitli düzenlemelerin yapılabileceği kısmen serbest mekânlardır. Bu mekânlar içerisinde dileyen dilediği yeşil unsuru kullanarak, onlara yeni formlar “kazandırarak”, kimi zaman ise ehlileştirerek kendi hobi bahçesini oluşturabiliyordu. Bu da kentte yeni bir hobi denemesiydi. Zira bu bahçecikler kentte -en azından günümüzde- bir pazarlama dili olarak inşa edilmiş alanlardır.

⁴² Hans SARKOWICZ (Derleyen), **Bahçelerin ve Parkların Tarihi**, Çev. Ersel Kayaoğlu, 192-193

Hobi bahçelerinin örneklerini yalnızca 1900’lerin başında görmüyoruz. Bir söylem olarak ailelere sağlıklı bireylerin büyüyebileceği sıcak bir yuva ve bir hobinin sahibi olma ideali öğütlenen konut projeleri bugün karşımıza çıkmaktadır. Peyzaj düzenlemesinin ve parkların haricinde bu bahçecikler, ailelerin yeşil unsurları kullanarak kendi tasarımlarını gerçekleştirebilecekleri ortamlar olarak gösterilmektedir. Ayrıca gerekirse sağlıklı yaşam için “organik” sebzeleri ve meyveleri hobi olarak ekebilecekleri alanlar olarak sunulmaktadır.

Resim. 10 Bahçetepe Konutları.⁴³

Bu örnekte bireylerin hobi ve hoşça vakit geçirebilme ve ihtiyaçlarını giderebilmesi açısından yeşilin sipariş üzerine kullanımı fark edilmektedir. 1900’lerden kısmen farklı olsa da kentli nüfusu yönetme meselesinin bir kolu olarak yeşilin kullanımı söz konusudur. Sağlıklı ve doğal bir yaşam ve bahçecilik hobisi

⁴³ <http://vadigayrimenkul.net/emlak/satilik/bahcetepe-istanbul-satilik-daire/> 12 Şubat 2015

gibi ideallerin üretilmesi sonucu bahçe projeleri ile inşa edilen konut fikri kitlelere duyurulmaktadır.

Kapalı-kapılı siteler içerisinde bahçe formatında özel alanlar bulunurken aynı zamanda kamusal olarak parklar da bulunabilmektedir. Parklar üzerinde etkinlikler ve çeşitli davetler düzenlenebilmektedir. Bunun haricinde bedensel aktivitelerin de yapılabileceği mekânlar olarak tasarlanmışlardır. Bu alanlar, etkinlik dönemlerinde halk parkları gibi kullanılsa da yalnızca site sakinlerinin erişimine açık mekânlar olmalarından dolayı farklı bir özel alan deneyimi sunmaktadırlar. Yeşil unsurlar kullanılarak oluşturulan bu seyir ve aktivite alanları önceleri yöneticilerin ve şahısların bahçe siparişleri olarak inşa ediliyordu. Sonraları ise halk parkları olarak kitlelere sunulmuştur. Kentlerde konumlanan halk parkları şimdi özellikle İstanbul için belirli konut projeleri içinde boy gösteren yarı özel yarı kamusal peyzaj düzenlemeleri halini almıştır. Bunun bir örneği yukarıda bahsedilen hobi bahçesi ile tanıtılan Bahçetepe projesidir. Bunun haricinde teze konu olan konut alanları içerisindeki peyzaj düzenlemelerine İstanbul Başakşehir Sular Vadisi Parkı örnek gösterilebilir.

1.5. Peyzaj ve Peyzaj Mimarlığı

Kelime anlamı olarak peyzaj İngilizcede manzara (*landscape*) anlamında kullanılmaktadır. Teknik olarak peyzajın belirlenen tanımı: “bir görüş çerçevesi içine giren bütün doğal ve kültürel çevrenin oluşturduğu bir kompozisyon yahut bir tablo”⁴⁴ olarak geçmektedir. Peyzajın doğal ve kültürel olmak üzere iki çeşidi vardır. Doğal peyzaj sürekli bir “değişme” ve “olgunlaşma” yaşar. Doğal peyzaj üzerinde yer alan bitki örtüsü, peyzajın “hareketli plastik unsurları”⁴⁵ olarak kabul edilir. Arazi üzerinde var olan bitki örtüsü peyzaj unsurları olarak varsayılır. Bunlar, orman, Maki, Step, Çöl olabilir. Doğal peyzajda var olan bitki örtüsünü insan ve hayvanların

⁴⁴ Besalet PAMAY, **Park Bahçe ve Peyzaj Mimarisi**, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi, 5

⁴⁵ A. g. k, 5.

tamamladığı kabul edilir.⁴⁶ Kültür peyzajı ise, “insan eliyle oluşmuş ve daha çok insanın ve toplumun faydalanmasına ayrılmış sahalar”⁴⁷ olarak tanımlanmıştır. Kültür peyzajı başlığı pek çok alt dallara ayrılmıştır. Bunlar; tarım peyzajı, kent peyzajı, endüstri peyzajı, yol peyzajı, orman peyzajı ve turistik peyzajdır. Bu çalışmanın konusu kent içerisindeki peyzaj ve özelde parklar olduğu için bu alt dallardan yalnızca kent peyzajının teknik tanımı verilecektir.

Kent peyzajı, kentlerde teknik bir faaliyet ve planlama sonrası inşa edilen peyzaj türüdür. Kentte beton binaların arasında oluşan sıkışıklığı giderebilmek ve insanı doğaya yaklaştırmak için inşa edilen alanlar olarak kabul edilmektedir.⁴⁸

“İnsanı doğaya yaklaştırmak, onu bu sevimsiz kitlelerden uzaklaştırmak için kent içinde meydana getirilmiş olan parklar, bahçeler, gezi yerleri, yeşil alanlar, spor alanları, dinlenme yerleri, meydanlar, abideler hep kent peyzajının yeşil unsurları olarak önem taşırlar.”⁴⁹

Kent peyzajı ve özelde parklar, kentteki “kirlilik, sıkışıklık, yorgunluk ve teri anımsatan her şeyden uzaklaşmanın sembolü, yeşil bir çevre”⁵⁰ olarak kabul edilmektedir. Kentte yaşayan bireylerin için bu mekânlar temiz hava ve sağlık vaat etmektedir. Kentin kirliliğinden uzaklaşmayı mümkün kılan, nefes almak için bir kaçış mekânları olarak gerekçelendirilmektedir. Nefes alma fikri bizi on yedinci yüzyıl tıp buluşlarına ve on sekizinci yüzyıl şehir planlamalarına götürür. On yedinci yüzyılda tıpta dolaşım ve solunum modelleri üzerinde çalışılmaya başlandı. On sekizinci yüzyılda dolaşım fikrinin kentin düzenlenmesinde de kullanılabileceği

⁴⁶ A. g. k, 5.

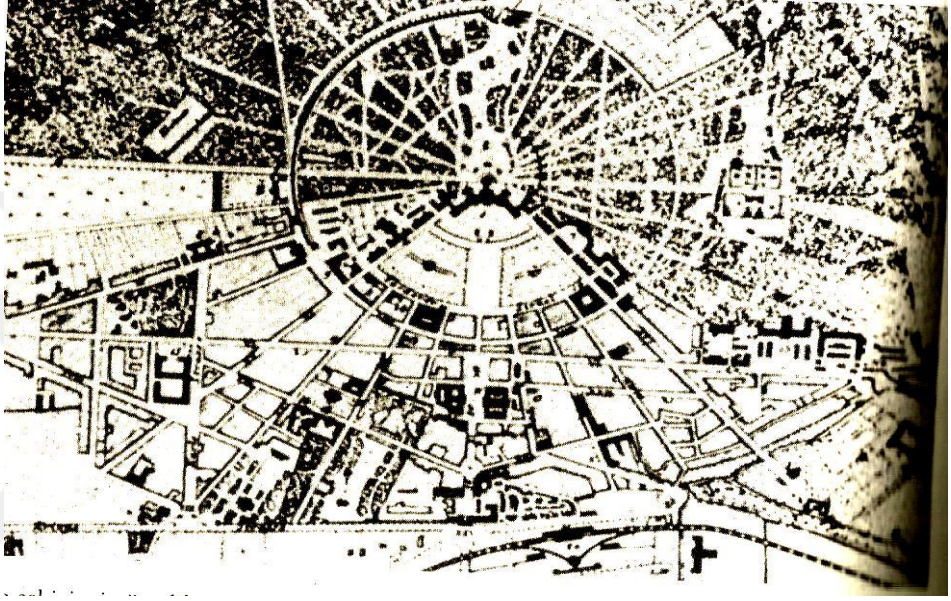
⁴⁷ A. g. k, 7.

⁴⁸ A. g. k, 7.

⁴⁹ A. g. k, 7.

⁵⁰ Rolf WIGGERSAUS, “Günümüz Bahçe ve Parkları”, **Bahçelerin ve Parkların Tarihi**. (İçinde), Çev.Ersel Kayaoğlu , 236

gündeme geldi. Kentin bir beden olarak tahayyül edilmesi söz konusuydu. Bir beden olarak kent fikrinde caddeler ve yollar damarlar, parklar ise kentin akciğerleri konumundaydı.⁵¹ Buna yönelik ilk tasarım aşağıda görebileceğiniz hali ile Almanya'nın Karlsruhe şehri için planlanmıştır. Aşağıdaki görselde kentin bağlantıları ve ayrılmış bölümleri görülebilir.

Resim. 11 On sekizinci Yüzyıl Karlsruhe Kenti.⁵²

Kentin “akciğeri” olarak parklar, peyzaj mimarlarının çeşitli düzenlemelerinden geçmektedir. Peyzaj mimarlığının tanımı bizzat kendi disiplini tarafından şu şekilde yapılabilir: Peyzaj mimarlığı, çevre düzenlemenin prensiplerinden bahseden, güzel sanatların plastik bir kolu ve bir yanıyla da ekolojik ve biyolojik tarafı olan bir mimarlık sahasıdır.⁵³ Peyzaj mimarlığının amacı aşağıdaki alıntıda görülebilir.

⁵¹ Richard SENNETT, *Ten ve Taş: Batı Uygarlığında Beden ve Şehir*, Çev: Tuncay Birkan, 229-233

⁵² A. g. k., 236

⁵³ Besalet PAMAY, *Park Bahçe ve Peyzaj Mimarisi*, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi, 9.

“Peyzaj mimarlığı, toplumun ve insanların çeşitli estetik, sosyal, kültürel ve doğal ihtiyaçlarını karşılamayı; onların içinde yaşadığı mekânı ve çevreyi güzelleştirmeyi ve estetik bir düzen vermeyi insanların fiziki ve psikolojik sağlık koşullarını iyileştirmeyi ve sürekli kılmayı yerine göre yaralanan doğayı onarmayı amaç edinir.”⁵⁴

Peyzaj mimarlığı kendini bahçıvanlıktan ayırmaktadır.⁵⁵ Zira peyzaj mimarı, “insanın artistik buluşu, yaratma gücü ve hüneriyle, güzel bir sanat eseri meydana getirmektedir”, bu onun başlıca görevi olarak belirlenmiştir.⁵⁶ Peyzaj mimarlığı genel anlamda mimarlıktan farklı olarak ekolojik ve biyolojik materyal özellikle de bitkisel olanla çalışmaktadır. Peyzaj mimarlığı bir taraftan doğal koşullar diğer taraftan da “isyankâr tabiatlı bitki materyali ile uğraşmak ve onları disiplin altına almak için gayret göstermektedir.”⁵⁷

Peyzaj mimarı, yeşil alanların planlanması ve planlamanın sürekliliği için bir mücadeleye girişmiştir. Mimarlıktan farklı olarak düzenlediği mekânın görüntüsündeki sabitliği sağlamak için sürekli kontroller yapmaktadır. Çünkü mekânı oluştururken kullandığı unsurlar sürekli bir hareket içindedirler. Görüntüdeki sabitliği koruyabilmek için de hareketlerin kimi zaman düzenlenmesi kimi zaman ise ortadan kaldırılması gerekmektedir. Kullandığı “isyankâr tabiatlı” yeşil bitkiler büyür onların uzunluklarını ve konumlarını sabitlemesi gerekir. Peyzaj mimarı, zamanı, mekânın ve yeşil bitkinin olağan devinimlerinin dışına çıkarmak için mücadele vermektedir. Yeşil bitkiler ve peyzaj mimarları arasında bir gerilim vardır. Yeşil bitkiler büyümeye daha çok uzanmaya ve saçaklarını kollar gibi sağa sola uzatmaya çalışırken, peyzaj mimarı onun için planlanan normu onun üzerinde sabitlemekle görevlendirilmiş bir bekçi gibidir. Sürekli olmalı ve planlananın dışında oluşan

⁵⁴ A. g. k, 9.

⁵⁵ A. g. k, 9.

⁵⁶ A. g. k, 9.

⁵⁷ A. g. k, 9.

hareket tespit edilerek belirlenen norma göre, “normal” seviyeye çekilmeye çalışılmaktadır. Bu yaklaşım ise düzenleme içerisinde bir unsure olarak kullanılan bitki materyalini doğal halinden beri kılmaktadır. Bu yüzden peyzaj mimarı üzerinde çalıştıklarına “bitkiler” diyemez; nitekim bunun yerine yukarıdaki alıntılarda da sıklıkla görebileceğimiz şekliyle; “unsurlar”, “bitki materyali”, “yeşil unsurlar” gibi ifadeler kullanılmaktadır. Aşağıda bulunan iki ayrı görselde şimşir (*buxus*) bitkisini ve şimşir materyalini görebiliriz.

Resim. 12 Şimşir (*Buxus*) Bitkisi.⁵⁸

Resim. 13 Şimşir (*Buxus*) Materyali.⁵⁹

⁵⁸ https://apps.rhs.org.uk/plantselectorimages/detail/WSY0003311_4523.jpg

⁵⁹ <http://www.waterwereld.nu/buxuseng.php>

Peyzaj mimarının belirlenen norma göre bitkileri düzenlemesinin yanı sıra sürece yaydığı bir düzenleme silsilesi vardır. Oluşturulan yeşil alanlarda kullanılan “peyzaj elemanlarının ve kompozisyonunun biçimlenmesini uzun zaman beklemek ve bunun yanında daima ölçüler dışına çıkmak isteyen bitkilerle uğraşmak ve onları forme etmek”⁶⁰ gerekmektedir. Peyzaj mimarı planlamak istediği sahaya ilişkin verileri toplarlar ve onları sıralar. Planlanmak istenen mekân hakkındaki veriler bir havuzda toplanır. Veriler farklı disiplinlere ait olabilir, bu noktada aklımıza peyzaj düzenlenmesinin ve peyzaj mimarının diğer bilim dalları ile ilişkisi gelmektedir. Peyzaj mimarı, kendini Sanat Tarihi, Resim ve Heykel gibi Güzel Sanatların alt dalları ile ilişkilendirir. Peyzaj düzenlemesi bir eser peyzaj mimarı ise sanatçı gibi kabul edilmektedir. Öyle ki “bu sanatı icra edenlerin, yüksek bir sanat anlayışına, ince bir zevke (*gustoya*), kuvvetli bir görüş ve kompozisyon kabiliyetine sahip olmasını ve bunları kuvvetli teknik ve biyolojik bir bilgi ile takviye etmesi”⁶¹ peyzaj mimarından beklenmektedir. Bir habere konu olan peyzaj düzenlemesinin mimarının, parkların yeşillendirilmesi ve çiçek dikimi ile ilgili verdiği röportajda geçen ifadelerde peyzajın sanat ile ilişkilendirilmesini görebiliriz.

“Öncelikle düzenlenecek alanın tespitini yapıyoruz, ardından oraya ne yakışır, ona bakıyoruz. Her bir ayrıntı planlama dâhilinde titizlikle inceleniyor. Tabii burada yaratıcılık da önemlidir. Biz aslında sanat yapıyoruz. Benim aynı zamanda ressam yönüm de var. Bir parkı ya da yeşil alanı tamamladıktan sonra kendimi yağlı boya tablo yapmış gibi hissediyorum.”⁶²

⁶⁰ Besalet PAMAY, **Park Bahçe ve Peyzaj Mimarisi**, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi, 11.

⁶¹ A. g. k. , 9

⁶² Habertürk, 07.09.2014 <http://www.haberturk.com/yasam/haber/987770-yol-kenarlarindaki-yemyesil-alanlara-ciceklendirilen-parklara-kadin-eli-degiyor>

Güzel Sanatların bir kolu olarak peyzaj mimarlığı, düzenlediği alanlara “tablo” demektir.⁶³ Peyzaj mimarlığı düzenleme yaptığı alanlara kimi zaman “peyzaj tabloları” adını verir. Peyzaj tablolarını dört boyutlu bir sanat ürünü olarak kabul etmenin gerekli olduğu düşünülür.⁶⁴ Peyzaj Mimarlığı sanat dalının bir kolu olarak bu şekilde düşünülürken aynı zamanda mimarlıktan da ayrı onu tamamlayan bir disiplin olarak düşünülür. Mimarlığın hareketsiz materyal ile meşgul olduğunu ve sürekli bir durağanlığı sağlamak için mesai harcamadığına dikkat çekilirken, peyzaj mimarlığının bu hareketsiz dokulara renk ve yumuşaklık kattığının altı çizilmektedir.⁶⁵ Peyzaj mimarlığı hem statik hem de ekolojik ve biyolojik olana dair çalışmaktadır.⁶⁶

Peyzaj mimarlığının düzenlediği alanlar sayesinde kentin sosyolojik, ekonomik, teknik, estetik, sağlık ve tarımsal sorunlarına çözüm niteliğinde eserler ortaya koyduğu savunulmaktadır.⁶⁷ Bu bağlamda peyzaj mimarı kentlerde var olan sorunlara cevaben reçeteler düzenleyen olarak kabul edilmektedir. Bu görüşte, kente sıkışıklık ve kirlilik mekânı olarak bakılmaktadır. Kent insanının bu sıkışıklık arasında rahatlayabileceği ara mekânlar üretmek gerektiği düşüncesinden hareket ile peyzaj düzenlemelerine alt yapı oluşturulmaktadır. Peyzaj düzenlemesi, kent insanına huzur, sükûn ve rahatlık sunarken, onun dinlenme ve gezme ihtiyaçlarını da karşılamaktadır. Bunları sağlayabilmek için ise peyzaj mimarlığı, şehircilik bölge planlamalarını tamamlayan bir dal olarak görülmektedir. Şehircilik planlamaları yalnızca bir planlamadan ibaretken, peyzaj mimarlığı bu planlamalara estetik bir plan olarak peyzaj düzenlemesi ile katkı sağlamaktadır.⁶⁸

⁶³ A. g. k. , 9

⁶⁴ A. g. k. , 9.

⁶⁵ A. g. k. , 10.

⁶⁶ A. g. k. , 10.

⁶⁷ A. g. k. , 10.

⁶⁸ A. g. k. , 10.

1.6. Parkları Düzenlerken Yaşamı Düzenlemek

Peyzaj düzenlemesinde peyzaj mimarının yaptığı planlamada her ne kadar doğadan hareketli unsurlar kullanılsa da düzenleme sürecinde her bir unsur doğal halinden ayrılmaktadır. Bu bakımdan peyzaj düzenlemesi kentte insanları doğaya yaklaştırmaya ideali taşıdığını iddia etse de yaklaştırdığı şey doğanın kendisi değildir. Peyzaj mimarı, peyzaj düzenlemesini oluşturabilmek için topladığı hareketli unsurları tanımlar. Bu tanımlama işleminde artık düzenleme için kullanılan canlı aynı canlı değildir.⁶⁹ Peyzaj mimarının tanımladığı, peyzaj mimarı için olan canlıdır. Her bir tanımla ve sınıflandırma hareketinin kendisi bir açıdan müdahale olmakla beraber tanımlanan nesnenin kendi olma sürecinden çıkışıdır. Peyzaj düzenlemesi üzerinde kolaj yapılarak oluşturulan alanlar doğadan ayrılır. Doğada hareketli unsur diye bahsi geçen materyaller, unsur ve materyal olmadan kendi hallerinde bir devinim içerisinde yaşarlar. Peyzaj düzenlemesinde var olan devinim ya da döngü doğadakinden farklı çalışmaktadır. Zira peyzaj mimarının uğraşısı “ısyankâr tabiatlı” diye nitelendirilen doğal hareketlerin etkilerinin en aza indirilmesinin mücadelesinin kendisidir.

Peyzaj düzenlemesi üzerindeki bir materyalin solup yok olması doğanın aksine mümkün olmayan bir durumdur. Peyzaj mimarı düzenlenen mekâna çeşitli aralıklarla ziyaretlerde bulunarak bazı bilgiler toplar. Bu bilgiler doğrultusunda peyzaj düzenlemesi örneğin bir parkın görüntüsünün aynı kalması için devinim farklı bir şekilde işlemektedir. Peyzaj mimarının hedefi sürekli bir hareket içerisinde bulunan canlı materyalle mücadelesini denetimler yoluyla kazanmaktır. Peyzaj düzenlemesi üzerindeki denetimler sayesinde istikrarlı halin sürekliliği sağlanmaya çalışılır. İsyankâr tabiatlı bitki materyali ile çalışıldığından peyzaj düzenlemesi denetimlerindeki gevşeklik, görüntünün kirleneceği anlamına gelir. Bu bakımdan inşa edilen peyzaj düzenlemesi düzenlenip biten bir mekânın aksine periyodik olarak denetim altına alınmalıdır. Denetimlerde peyzaj düzenlemesinde solan bir materyal

⁶⁹ Cansız unsurlar (taşlar gibi) için de aynı şey geçerlidir. Bir bakıma canlı ya da cansız olduğuna karar vermenin kendisi bile benzer bir müdahale şekli içermektedir.

bozulan bir aygıt gibi kaldırılıp yerine yenisi getirilen mekanik bir şey olmuştur. Kentsel peyzajda örneğin bir parkta solan bir ağacın sökülüp yerine canlı halinin dikilmesi peyzaj mimarı tarafından bir denetim, kullanıcılara sunulan söylemi ile hizmet olarak yerleşmiştir. Aşağıdaki alıntı ve görselde de bunu rahatlıkla görebiliriz.

“Bodrum Belediyesi Park ve Bahçeler Müdürlüğü ekipleri yaptıkları çalışmalarla, solan mevsimlik çiçekleri yenileriyle değiştirip, palmyelerin kuruyan dallarını budayarak görüntü kirliliklerini ortadan kaldırıyorlar.”⁷⁰

Resim. 14 Kuruyan Palmyeler, Bodrum.⁷¹

Peyzaj düzenlemesi üzerindeki denetim görüntünün sağlama alınması ve sürekliliği için yeşil materyali yalnızca sökmek değildir. Bunun yanında daha birçok

⁷⁰ Bodrum Belediyesi, 24.01.2014 <http://bodrum.bel.tr/haber/palmyeler-budandi-kuruyanlar-sokuldu-yerine-yenileri-dikildi.html#.VHcJI9KsW4g>

⁷¹ Bodrum Belediyesi, 24.01.2014 <http://bodrum.bel.tr/haber/palmyeler-budandi-kuruyanlar-sokuldu-yerine-yenileri-dikildi.html#.VHcJI9KsW4g>

birim beraber çalışarak önleyici işlemler yapmaktadır. Peyzaj düzenlemesinde kullanılan bitki materyallerinin kimi zaman tek tek kimi zamanda sınıflandırılmış, çokluk olarak denetlenmesi ve yeniden düzenlenmesi durumu söz konusudur. Bu müdahalelerin işleyişi Foucault'nun bireye yönelik "disipliner iktidar", nüfusa yönelik "güvenlik mekanizmaları"nın işleyişine benzer. Hareketli ve isyankâr tabiatlı bitkiler yalnızca var olan hareketleri ile görüntünün istikrarını tehdit etmezler. Bitki materyalinin organizması kimi zaman hastalanır. Bu hastalığın tespitinin gecikmesi, aynı tür bitki materyalini tehdit eder. Bir bitki materyali türünün tehdidi peyzaj düzenlemesinin tehdidi anlamına gelmektedir. Bu yüzden kurulan birimler hummalı bir çalışmaya girer ve yeşil unsurların hastalanmasına yol açan haşeratları ortadan kaldırır. Örneğin şimşir (*buxus*) yeşil materyaline ve şimşir tırtıllarına belirli dönemlerde benzer uygulamalar yapılır. Bu örneği bir alıntı ile görelim. Bu alıntı şimşir tırtılı üzerine akademik olarak yazılmış bir makaleden alınmıştır. Alıntının burada kullanılmasının sebebi şimşir tırtıla karşı başlatılan mücadelenin gerekliliğini ve detaylarını sunma çabasının "bilimselliğine" dikkat çekmektir.

"İstanbul'da park, bahçe ve koru alanlarındaki şimşirlerde ilk kez 2011 yılında görülmüş olan bu zararlı (tırtıl) Ziraî Mücadele Şefliği tarafından mücadelesi yapılarak kontrol altında tutulmuştur. 2012 yılında ise İstanbul genelinde şimşirlere çok ciddi zarar vermiştir.⁷²"

⁷² <http://avrupaparkbahceler.com/makale.php?baslik=simsir-tirtili&no=48>

Resim. 15 Tırtıl ile Mücadele.⁷³

Peyzaj düzenlemesinde kullanılan şimşir materyalinin “korunmasına” yönelik bu alıntıda ilk göze çarpan “Zirai Mücadele Şefliği”dir. Şimşirlere “zarar” veren tırtıl cinsi bu mücadele birimi tarafından kontrol altına alınmıştır. Fakat alıntının devamında sonrasında bu tırtıl cinsinin İstanbul genelinde şimşirlere ciddi bir zarar verdiğinin altı çizilmiştir. “Zararlı” ile mücadele için kurulan birim periyodik müdahaleler yapmaktadır. Bu müdahaleler için ise öncelikle zararlının tespitinin yapılması gerekmektedir. “Zararlının” tanımlanması önleyici tedbirler ve müdahalelerde bulunulması bilgi iktidar ilişkisini anımsatmaktadır. Tüm tanımlamalar sonucunda en uygun müdahale biçimi ile mücadeleyi başlatmak bir dizi “bilimsel” araştırmanın sonucunda yapılmaktadır. İktidar, mücadele etmek ve başarılı bir şekilde mücadeleyi sürdürmek için bilginin sunduklarına ihtiyaç duymaktadır.

⁷³ Resim1.2“Şimşir Tırtılı (Diaphania perspectalis) ile Mücadelemiz Devam Etmektedir”⁷³ (Avrupa Park Bahçeler, 11.06.2014,)

“Kışı iki yaprak arasında kokon içerisinde larva şeklinde geçirir. Tırtıllar İstanbul’da Mayıs ayında görülmeye başlanmış ve Eylül ayına kadar görülmeye devam etmiştir. Kelebekler yumurtalarını şimşir yaprağının kenarlarına veya alt yüzeyine bırakırlar. Yılda 2-3 döl vermektedirler. *Diaphania perspectalis* tam başkalaşım (*holometabola*) geçirir. Bu türün yaşam döngüsü; yumurta - tırtıl (*larva*) – pupa – ergin olmak üzere değişir. Tırtıl döneminden ergin dönemini tamamlaması 25-30 gün arasında değişir. Dallar üzerinde ‘S’ şeklinde durması ile fark edilir.”⁷⁴

Resim. 16 Şimşir tırtılı.⁷⁵

Yukarıdaki alıntıda öncelikle şimşir tırtılına nasıl bir şeye benzediği tanımlanmıştır. Bu tanım zararlı olarak düşünülen tırtılın tanımıdır. Zararlılığının belirlenmesinin ardından mücadele başlar. Mücadele farklı disiplinler yardımıyla sürdürülür. Ayrıca sürdürülen mücadele duyurulur, haberi yapılır, makalesi yazılır paylaşılır. Paylaşılan resimler mücadeleyi aşama aşama verirler. Büyük bir ciddiyetle

⁷⁴ <http://avrupaparkbahceler.com/makale.php?baslik=simsir-tirtili&no=48>

⁷⁵ <http://avrupaparkbahceler.com/makale.php?baslik=simsir-tirtili&no=48>

parkın görüntüsünün korunmasına yönelik yapılanlar paylaşılır. Tırtıl mücadelesi, salgın hastalık ile mücadelesini anımsatmaktadır.

Resim. 17 Tırtıldan “zarar” görmüş bir şimşir.⁷⁶

Zarar da zarar veren de mevcut durumun kesintiye uğraması ya da mevcut durumun kesintiye uğratılması ile anlatılmaktadır. Mücadelenin meşruluğu tam da bu kesintiden beslenmektedir. Mevcut belirlenen, planlanan düzenin dışına çıkan yahut çıkma eğilimine sebep olana karşı bir mücadele söz konusudur. Öncelikle kesinti saptanır, sebepleri belirlenir, sebeplere uygun mücadele haritası belirlenir, özel ekiplerce mücadele yönetilir ve kesintiye sebep olan unsur ortadan kaldırılır.

⁷⁶ <http://avrupaparkbahceler.com/makale.php?baslik=simsir-tirtili&no=48>

Şimşirin görüntüsünün sürekliliğini kesintiye uğratan tırtıl tespit edilir, verdiği zararlar belirlenir ve bir mücadele ağı geliştirilir, ilgili birimin yönlendirilmesiyle de sorunun ortadan kalması için de çalışmalar başlar. Peyzaj düzenlemelerinde var olan mücadelede kimyasal bir yöntem ile karşılaşmaktayız.

Etkili madde adı	Formulasyon	Dozu(Preparat)
Diflubenzuron 25	WP	20 gr/100 lt suya
Bacillus thuringiensis 16000 IU/mg	EC	2 lt / 100 lt su /ha
Azadirachtin A	EC	200 cc/100 lt suya
Chlorpyrifos-ethyl 48 EC	EC	100 cc/100 lt suya
Deltamethrin 25 EC	EC	25 ml/100 lt suya
Lambda-cyhalothrin 5 EC	EC-CS	150 ml/100 lt suya

Tablo. 1 Tırtılın yok edilmesi için reçete.⁷⁷

Artık modern kent mekânlarının ana unsurlarından biri olarak görebileceğimiz parklarda tek tek bitki materyalleri ve toplu olarak bitki nüfusu üzerinden işleyen iktidar ilişkilerinden bahsetmiş olduk. İktidar ilişkilerinin bu işleme tarzı bizi tekrar Foucault’nun bireylerin davranış ve bedenlerinin düzenlenmesi için kullandığı “disipliner iktidar” ve nüfusun doğum-ölüm ve üreme oranları, salgın hastalık gibi düzenlemeleri için başvurduğu “güvenlik teknolojileri” kavramlarına götürüyor.

Hastalık üzerinden disiplinler iktidar ve güvenlik teknolojileri birbirlerinden ayrı yaklaşımlarla çalışmaktadırlar. Örneğin on altıncı ve on yedinci yüzyıllarda veba ile ilgili nizamnameler, “insanların ne zaman, nasıl, hangi saatte buralardan

⁷⁷ <http://avrupaparkbahceler.com/makale.php?baslik=simsir-tirtili&no=48>

çıkabileceklerini, evlerinde ne yapmaları gerektiğini, nasıl beslenmeleri gerektiğini belirten, kimi görüşmeleri onlara yasaklayan, müfettiş karşısına çıkmalarını zorunlu kılan, evlerini müfettişlere açmaya zorlayan”⁷⁸ sınırlamalarla doludur. Bu sınırlamalar Foucault’ya göre disiplincidir. Veba durumunda iktidarın yöntemi bu sınırlamalar olurken on sekizinci yüzyılda salgın hastalıkta örneğin çiçek hastalığında yöntem farklılaşır.

Güvenlik teknolojileri salgın hastalıkla mücadelenin yönetilmesinde istatistik biliminin yardımıyla oranlar oluşturur ve “kaç kişinin, kaç yaşında, hangi sonuçlar ve hangi ölüm oranlarıyla çiçek hastalığına yakalandığını, nasıl izler taşıdığını”⁷⁹ gibi salgın hastalığın nüfus üzerindeki etkilerini hesaplar. Salgın hastalıkla mücadele için aşılama teknikleri geliştirir. Mücadele için aşılama tekniğinin başarısını da benzer oranlamalar ile tespit eder. Örneğin çiçek hastalığında “hangi sonuçlar ve hangi ölüm oranlarıyla çiçek hastalığına yakalandığını, nasıl izler taşıdığını, aşının taşıdığı riskleri, bir bireyin aşıya rağmen ölme ya da hastalığa yakalanma risklerinin” neler olduğu güvenlik tekniklerinde nüfus üzerinden hesaplanır.

Foucault’nun bireylerin ve nüfusların yönetimine dair kavramsallaştırdığı disipliner iktidar ve güvenlik teknolojilerinin işleyiş biçimlerinin peyzaj mimarisi ve düzenlemesinde bitkiler ve bir bütün olarak bitki örtüsünün yönetimi için de geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Genel olarak insanların yönetimi için kullanılan bu kavramların peyzaj özelinde geçerliliği “şimşir tırtıl ile mücadele” meselesinde görülebilir. Şimşir tırtılın zararlı olarak tespitinin ardından, her bir bitki materyali üzerinden ayrı ayrı işleyen, bitkilere özel düzenlemeleri “disipliner iktidar”ın bir uygulaması olarak okumak mümkündür. Bitki nüfusu üzerine uygulanan düzenlemeler ve bitki nüfusunun korunmasına dair aşılama, ilaçlama reçetelerini, oran ve hesaplamalarını da “güvenlik teknolojileri” üzerinden düşünebiliriz (Tablo.1).

⁷⁸ Michel FOUCAULT, **Güvenlik, Toprak ve Nüfus** College de France Dersleri 1977-1978, Çev.Ferhat Taylan, 11.

⁷⁹ A.g.k, 11.

Tezimin ana gövdesini oluşturan iki bölümde tam da işleyeceğim ve göstermeye çalışacağım Foucault düşüncesindeki anlamıyla birey ve nüfusların yönetiminin işleyiş biçiminin, peyzaj düzenlemelerinde tek tek bitkiler ve bir bütün olarak bitki örtüsü üzerinde işleyen iktidar modelleriyle örtüştüğüdür. Bir tarafı Foucault düşüncesine, diğeri peyzaj düzenlemesine uzanan bu tezi açık bir şekilde işleyebilmek için önümüzdeki iki bölümde önce Foucault düşüncesinde iktidar ve biyoiktidar kavramlarını, sonra da Başakşehir Sular Vadisi Parkı örneğinde peyzajın iktidarla ilişkisini inceleyeceğim.

2. YAŞAMI DÜZENLEMEK

Michel Foucault'nun iktidar üzerine düşüncesini incelediğimizde, iktidarın çeşitli düzenlemeler yoluyla işleyen, heterojen bir çoğulluk olarak düşünülebileceğini girişte belirtmiştim. *Cinselliğin Tarihi*'inde Foucault, hukuksal-söylemsel iktidardan yaşamı ve bedenleri düzenleyen biyoiktidara geçişte kavradığı değişimi ve kırılmayı ortaya koymuştur. “Disipliner iktidar” ve “güvenlik teknolojileri” olmak üzere iki ana eksene açılan biyoiktidar kavramı on sekizinci yüzyıldan itibaren tahakküm ve hükümlanlığa dayalı hukuksal-söylemsel iktidarın önüne geçmiştir.

2.1. İktidar ve İktidar İlişkileri

Foucault iktidar kavramını hukuk üzerinden düşünmeye meyilli olduğumuza dikkat çeker. Kavramı anlayabilmek için “iktidar nerededir, iktidarı elinde tutan kimdir, iktidarı yöneten kurallar hangileridir, iktidar toplumsal gövde üzerinde hangi yasalar sistemini inşa eder”⁸⁰ sorularını sorarız. Böylece iktidarın her zaman “kural, yasa, yasaklama olduğu, izin verilen ile yasaklanan arasındaki sınırları belirlediği şeklindeki anlayışa”⁸¹ doğru gideriz.

Ancak on sekizinci yüzyıldan itibaren iktidar, hukuksal-söylemsel iktidar modelini geride bırakmış bir iktidar kipi öne çıkmaktadır. Foucault iktidarın dönüşümünü anlayabilmek için on yedinci ve on sekizinci yüzyıllarda iki tür keşiften söz eder. “Bir yanda, ‘disiplin’ adını verdiğim bu teknoloji var. Disiplin aslında, toplumsal gövdedeki en ufak unsurlara varıncaya kadar denetleyebilmemizi sağlayan, bizzat toplumsal atomlara, yani bireylere ulaşmamızı sağlayan iktidar mekanizmasıdır.”⁸² Bireylerin gözetlenmesi, denetlenmesi, performansının ve yeteneklerinin artırılıp en uygun yerde kullanılması Foucault’da disiplinin icra ettiği

⁸⁰ Michel FOUCAULT, “Kapatılma, Psikiyatri, Hapishane”, *İktidarın Gözü*, (İçinde), Çev. Işık Ergüden, 142

⁸¹ A. g. k, 142.

⁸² A. g. k, 149.

şeydir.⁸³ Ordu disiplininin tek tek askerlerle, okul disiplininin ise tek tek her bir öğrenciyle uğraşması bu yeni iktidar biçiminin iyi bir örneği olabilir.

İktidar anlayışının dönüşümünde temel rol oynayan ikinci keşif ise “bireylerle birey olarak ilgilenmeyen, ama tersine nüfusla ilgilenen teknolojiler”dir.⁸⁴

“Peki nüfus ne demektir? Bu sadece kalabalık bir grup insan demek değil; biyolojik süreçlerin ve yasaların nüfuz ettiği, emrettiği, yönettiği canlı varlıklar demektir. Bir nüfusun doğum oranı, ölüm oranı vardır, bir nüfusun yaş eğrisi, yaş piramidi, hastalanma hali, sağlık durumu vardır, bir nüfus yok olabilir veya tersine, gelişebilir.”⁸⁵

Böylece disiplinin eğitilebilir bedenleri ve nüfusun yönetim teknikleri ile birlikte iktidar kavramında köklü bir değişim meydana gelmiştir. “On sekizinci yüzyıldan itibaren artık yaşam bir iktidar nesnesi haline geldi. Yaşam ve beden. Eskiden sadece... malları hatta hayatları ellerinden alınabilen hukuksal tebaa vardı. Şimdi, bedenler ve nüfuslar var.”⁸⁶

Batı tarihindeki iktidarda meydana gelen bu büyük değişimde iktidar artık bir elde toplanmaktan ve oradan uygulamaya geçmekten çok uzaktır. Burada iktidarın bakışında bir değişiklik görülmektedir. Hukuksal söylemsel iktidarda öldürme söz konusu olduğunda yaşam gündeme gelirken, biyoiktidarda yaşam merkeze alınmıştır. Bu iki ayrı bakış iktidarın bireyleri ve nüfusu okuma biçiminin değişimi ile ilintilidir. Ayrıca hukuksal-söylemsel modelde iktidar bir bütün olarak varken, biyoiktidarda mikro ve parçalı olarak bulunmaktadır.

⁸³ A. g. k, 149-50.

⁸⁴ A. g. k, 152.

⁸⁵ A. g. k, 152.

⁸⁶ A. g. k, 152.

Foucault bu durumu “kılcal var olma biçimi” olarak düşünmektedir: “Ben iktidar mekanizmasını düşündüğümde, iktidarın bireylerin tohumuna kadar ulaştığını, bedenlerine eriştiği, hal ve tavırlarına söylemlerine, öğrenimlerine, gündelik yaşamlarına sindiği kılcal var olma biçimini düşünüyorum.”⁸⁷ Burada analiz biçimlerinin ve odağın değişmesiyle birlikte iktidarın üretken yönünü de görmeye başlayabiliriz.

“Hukuksal ve olumsuz bir iktidar tasarımından kurtulmaya çalışalım onu yasa, yasak, özgürlük ve egemenlik terimleri çerçevesinden düşünmekten vazgeçelim. O zaman görünürde yaşamımızın ve bedenimizin en yasak bölümlerinden olan bu şeye, yani cinselliğe ilişkin yakın tarihte olup bitenleri nasıl çözümleriz? Yasaklama ve engelleme kipi olmaksızın, iktidar cinselliğe nasıl ulaşır?”⁸⁸

Foucault burada cinselliğe yönelik yakın tarihte olup bitenleri çözümlmek için iktidara yönelik bakışımızın değişmesi gerektiğini vurgulamaktadır. İktidarı çözümlmek için cinselliği bir tertibat olarak düşünmektedir. İktidarın bir mekanizma ve kılcal bir yapısının olduğunun; makro anlamda bir iktidar değil mikro ve çoğul bir iktidar ile karşı karşıya olduğumuzun sinyallerini vermektedir. Bu noktada buyurgan, yasaklayan ve emir veren bir iktidar yoktur artık.

⁸⁷ A. g. k, 23.

⁸⁸ Michel FOUCAULT, *Cinselliğin Tarihi 1*, Çev. Hülya Tufan, 97.

2.2. Hükümranlıktan Biyoiktidara

İktidar üzerine düşüncesinin izi çeşitli eserlerinde sürüldüğünde, Foucault'nun üç farklı iktidar tipi belirlediği söylenebilir: Daha önce de adı geçen “hükümranlılık”⁸⁹, sonrasında biyoiktidar başlığı altında bireyler üzerinde “disipliner iktidar” ve nüfusa yönelik olarak da “güvenlik teknolojileri”. Bu üç başlık kendi aralarında kronolojik bir sıralamaya sahip değildir. Bazen tek başlarına bazen de farklı düzenlemeler içinde birlikte işlerler.

Hükümranlılık kipi yasa, yasama, yasak kipinin hâkim olduğu modeldir. Tarihsel olarak bu iktidar biçiminin ayırıcı özelliği “yaşam ve ölüm hakkı”ydı. Hükümdar yaşamlarını uyruklarına vermişti ve geri alabilirdi. İster başka bir güce karşı savaş ilanında olduğu gibi tebaanın yaşamını riske atmak olsun, isterse de kendisine yönelik tebaasından gelen karşı çıkışı cezalandırma amacıyla öldürme olsun; “bu bağlamda ele alındığında yaşam ve ölüm hakkı... hükümdarın korunması ve kendi yaşamının devamı ile koşullanmıştır.”⁹⁰ Söz konusu hak “gerçekte *öldürme* ya da *yaşamasına izin verme* hakkıydı... İktidar bu bağlamda her şeyden önce alma hakkıydı: Eşyalar, zaman, bedenler ve yaşam üzerinde kullanılan bir alma hakkı; bu hak, yaşamı, ortadan kaldırmak için ele geçirme ayrıcalığıyla yüceliyordu.”⁹¹

Hukuksal-söylemsel iktidar modelinde yaşam ancak öldürme hakkı üzerinden gündeme gelirken, Batı’da Foucault’nun Klasik Çağ olarak adlandırdığı (on yedinci yüzyılın ortalarından on sekizinci yüzyılın sonuna kadar olan) dönemde iktidar mekanizmalarında bir dönüşüm yaşandı. Buna göre hükümranın “tasarruf hakkı, bu mekanizmaların en önemli biçimi olmaktan çıkıp, boyun eğdirdiği güçleri kısıktırma, güçlendirme, denetleme, gözetleme, çoğaltma ve düzenleme işlevlerine sahip olan

⁸⁹ Hukuksal-söylemsel iktidar

⁹⁰ A. g. k, 139.

⁹¹ A. g. k, 140.

parçalar içinde bir parça haline dönüşmüştür.”⁹² Foucault bunu “biyoiktidar” olarak isimlendirir. Burada iktidar “üretmeye ve bunları silmek, eğmek, ya da yok etmek yerine, güçlendirmeye ve düzenlemeye yönelik bir iktidar olma eğilimindedir.”⁹³

“Biyoiktidar” yaşamı destekleyerek işler. Öldürüp yaşatma olarak değil, daha üretken bir şekilde bedene veya bedenlere yaklaşmaktadır. Böylece biyoiktidar “artık kendini, yaşam üzerinde olumlu biçimde etki gösteren, yaşamı yönetmeyi, yükseltmeyi, çoğaltmayı ve bu yaşam üzerinde kesin denetimler ve bütün düzenlemeleri yapmayı iş edinen bir iktidarın tamamlayıcısıdır.”⁹⁴

2.3. Disipliner İktidar ve Güvenlik Teknolojileri

Biyoiktidar başlığı altında Foucault’nun incelediği iki ana iktidar modeli vardır. Foucault’da bu iki model ayrı ayrı “birey” ve “nüfus” üzerinden kavramsallaştırılır. Bireye yönelik düzenlemeleri “disipliner iktidar”, nüfusa yönelik düzenlemeleri ise “güvenlik teknolojileri” ve kimi zaman da “nüfusun biyopolitikası” adını alır. Disipliner iktidarda yaşam tek tek bireylerin yaşamıdır. İnsanların her biri bu iktidar mekanizmasında insanları bireyselleştirilerek yaşamları ve bedenleri düzenlenir. Güvenlik teknolojileri ya da nüfusun biyopolitikasında ise nüfusun tümü ele alınır ve söz konusu olan artık ayrı ayrı bireylerin yaşamları değil, nüfusun yaşamla kurduğu ilişkinin matematiksel ifadesidir.

Disipliner iktidar norm esaslı bir iktidar modelidir. Bireyler arasında fark gözetmez. Belirlediği norma yönelik bireyler üzerinde düzenlemeler yapar. Bu yüzden Foucault “disipliner tekniklerde olup bitenin bir normlama (*normation*)

⁹² A. g. k, 140.

⁹³ A. g. k, 140.

⁹⁴ A. g. k, 140-1.

olduğunu söylemeyi tercih ederim”⁹⁵ der. Çünkü disiplinci normleştirme, bireyler arası farkları hesaba katmadan bir amaç, model veya inşa edilmiş, biçilmiş bir norm ortaya koyarak “insanları, hareketleri, edimleri bu modele uygun hale getirmeye çalışır.”⁹⁶ Bu süreçte ise “normal” ve “anormal” olanın sınırları kendiliğinden çizilir. “Normal tam da bu norma uymaya yetkin olandır anormal ise buna yetkin olmayandır.”⁹⁷ Disipliner iktidarın düzenleme odağında anormal olan bulunmaktadır.

Norm merkezli bir düzenleme modeli olarak disipliner iktidar normal ve anormalin tespitini yapmaya çalışmaz. Disipliner iktidar için esas olan normun kendisidir. Normun, “ilksel bir buyuruculuk özelliği vardır ve normal ile anormal olanın belirlenip saptanmasını mümkün kılan budur.”⁹⁸ Disipliner iktidarda normun kendisi var olduğundan bu norma ulaşmak için de “normlama” süreci başlar.

Foucault normlama ve disiplin arasındaki ilgiyi dört farklı şekilde incelemiştir. Bunlardan ilkinde göre disiplin, “bireyleri, yerleri, zamanları, hareketleri, edimleri, işlemleri çözümler ve ayrıştırır.”⁹⁹ İkinci olarak ise “saptanan öğeleri, belirli amaçlar doğrultusunda”¹⁰⁰ sınıflandırma yoluna gider. Üçüncü olarak bu hareketler birbirlerine nasıl eklemlenecek, tabiri caizse bir manevra için “askerler nasıl dağıtılacak?” sorusunu sorar. Bu soruları sorduğumuzda artık normlamanın alanındayızdır. Buraya kadar “disiplin yavaş yavaş terbiye etme ve sürekli kontrol etme usullerini belirler ve son olarak da buradan hareketle, beceriksiz ve yeteneksiz olarak görülenlerle diğerleri arasındaki paylaşımı buradan hareketle yapar.”¹⁰¹

⁹⁵ Michel FOUCAULT, **Güvenlik, Toprak ve Nüfus** College de France Dersleri 1977-1978, Çev.Ferhat Taylan, 51.

⁹⁶ A. g. k, 51.

⁹⁷ A. g. k, 51.

⁹⁸ A. g. k, 51.

⁹⁹ A. g. k, 50.

¹⁰⁰ A. g. k, 51.

¹⁰¹ A. g. k, 51

Demek ki, disiplinler tekniklerde bireylerin tek tek hedef alınarak bir norma uydurulmaya çalışmaları, bir mevziye ulaşmaları için hareketlerinin yönlendirilmesi söz konusudur. Bireylerden yönergeleri doğrultusunda bir performans beklenir. Disipliner tekniklerin terbiye etme ve kontrol etme özelliği vardır. Disipliner tekniklere örnek olarak “okul disiplini, askeri disiplin, cezai disiplin, atölyelerdeki disiplin, işçiler üzerinde uygulanan disiplin” verilebilir.¹⁰²

Disipliner teknikler norm ekseninde tek tek bireylere yönelirken “güvenlik teknolojileri” ise nüfusa yönelik düzenlemelerle ilgilidir. Güvenlik teknolojileri normu nüfus üzerinden istatistiksel veriler ve oranlar eşliğinde üretir. Genelgeçer bir normdan hareketle düzenlemelerde bulunmazlar. Dolayısıyla güvenlik teknolojileri “farklı normallik eğrilerini saptar ve normalleştirme işlemi, normalliğin bu farklı dağılımlarının birbirlerine göre hareketlendirilmesinden, en elverişsiz olandan en elverişli olanlara doğru çekilmesinden”¹⁰³ geçer. Farklı normallik eğrilerinin saptanmasında istatistik aygıtlar ve bunlar sayesinde oluşturulan olasılık hesaplamaları vardır. Matematik ve istatistik bilimlerinin yanına kimi zaman coğrafya da dâhil olmak üzere yönetim ve nüfus teknikleri de eklenebilir.¹⁰⁴ Bu bilimlerin yardımıyla üretilen veriler üzerinden bireylerle tek tek ilgilenmek yerine çokluk olarak nüfusu bir bütün halinde ele alınır. Burada önemli olan oranlar ölüm doğum oranları, belirli bir hastalıktan kayıp oranları gibi. Birey düzleminde yaşama ile değil de nüfus olarak sürdürülebilirlik üzerine çalışır.

2.4. Peyzaj Düzenlemelerini Michel Foucault’nun Kavramları Üzerinden Düşünmek

Peyzaj mimarlığının bitki materyali üzerindeki çalışmasını hem amaç, hem de yöntem bakımından Foucault’nun biyoiktidar başlığı altında kavramsallaştırdığı disiplinler iktidar ve güvenlik teknolojileri ile birlikte düşünebiliriz. Diğer bir

¹⁰² A. g. k, 51.

¹⁰³ A. g. k, 57.

¹⁰⁴ A. g. k, 56.

ifadeyle, Foucault'nun hem tek tek bireylerin hem de bir bütün olarak nüfusun beden ve yaşamlarının düzenlemesi olarak kavramsallaştırdığı biyoiktidar peyzaj düzenlemelerindeki iktidar ilişkisindeki amaç ve yöntemin modeli olarak okuyabiliriz. Örnek olarak, Foucault'nun “polis” kavramını incelemesini ve “polis” ve “peyzaj düzenlemeleri”nin amaç ve yöntemleri arasındaki biçimsel benzerliği verebiliriz. “Polis”in amacı düzgün bir şekilde işleyen ve göze hitap eden bir şehir ya da devleti inşa etmek ve yöntemi de insanların sayısı, yaşayışı, sağlığı, meşgaleleri ve ticaretlerini düzenlemektir. Peyzaj mimarlığı da bitki materyalini canlılığıyla ve düzeniyle göze hitap eden bir bahçe ya da park oluşturmayı amaç edinir. Bunu da hem tek tek her bir bitki materyalinin hem de bir nüfus olarak bitki örtüsünün sayıları ve sağlıkları üzerinden yaşamlarını düzenleyerek gerçekleştirir.

Foucault *Güvenlik, Toprak, Nüfus*'un son iki dersinde “polis” kavramı üzerine eğilir. “Polis” kavramı on beşinci ve on altıncı yüzyıllarda “kamusal bir otorite tarafından idare edilen bir cemaat ya da topluluk biçimine” ya da “politik bir iktidara, kamusal bir otoriteye benzer bir şeyin üzerinde uygulandığı insan topluluğuna” tekabül ediyordu. Ancak “17. yüzyıldan itibaren devletin kuvvetlerini, devletin düzenini bozmaksızın artırma araçlarının bütününe ‘polis’ denmeye başlanacaktır.” Foucault, “polis” adı verilen teknolojiler bütünüünün amacının devletin “ihtişam”ını sağlamak olduğunu belirtir. Foucault'ya göre “polis” kavramıyla ilişkisi içinde “ihtişam” kelimesi “[H]em düzenin görünür güzelliği, hem de kendisini gösteren ve parlayan bir kuvvetin canlılığıdır. O halde polis, görünür düzen ve canlı kuvvet olarak devletin ihtişamına yönelik sanattır.” “Polis” kelimesinin anlam alanındaki dönüşüm yine daha önce söz konusu ettiğimiz hukuksal-söylemsel iktidar ve biyoiktidar arasındaki bakış farkıyla tarihsel olarak örtüşür. On yedinci yüzyıldan itibaren “polis”, salt yasa ve kurallar üzerinden işleyen bir yönetim biçimi olmaktan çıkıp, bireylerin ve nüfusun yaşamını düzenlemeyi merkeze almıştır.

Bir yönetim teknolojileri bütünü olarak polisin amacı devlet ve kamu yararını sağlamaktır. “İnsanların yapıp etmelerinden, meşgalelerinden, etkinliklerinden

hareketle kamu yararı sağlanacaktır.” Foucault, burada sıralanan amaçlara ulaşabilmek için polisin uğraşacağı meseleleri sıralıyor: insanların sayısı, başta yiyecekler olmak üzere yaşamsal zaruretlere, sağlık, insanların bir meslek sahibi olmalarını sağlamak anlamında insanların etkinliği ve son olarak da malların ve ürünlerin dolaşımını sağlama.

Yaşamı düzenlemeye yönelik müdahalelerde disiplinler iktidar ve güvenlik teknolojileri beraber çalışır. Konumuz peyzaj düzenlemeleri – dolayısıyla parklar – olduğundan öncelikle peyzaj düzenlemelerini ortam kavramı üzerinden düşüneceğiz. Kentsel alanda doğa ile buluşma mekânları olarak tasarlanan alanlar peyzaj düzenlemeleridir. Doğa ise sağlıklı beden ve nüfus ile birlikte anılır. Nüfusun sağlıklı bir şekilde geliştirilerek sürdürülebilmesi için konut bölgelerinde yeşil alanların gerekliliği gündeme gelmiştir. Bu anlamda peyzaj düzenlemesi bireylerin beden ve yaşamlarının tek tek düzenlenmesi ve nüfusun istatistiksel mevcudiyetinin belirli bir oranda tutulabilmesi ve geliştirilebilmesinin ortamı olur.

Peyzaj düzenlemeleri inşa edilirken birçok bilme biçimlerinden faydalanılır. Bunlar arasında biyoloji, coğrafya, fizik, mimarlık, sosyoloji, istatistik, ekonomi ve matematik sayılabilir. Bu noktada ilk düzenleyici peyzaj mimarıdır. Mimar, peyzaj düzenlemesinin nereye, ne şekilde ve hangi materyaller kullanılarak gerçekleştirileceğini; insanların nerede oturup, nerede spor yapacağına karar veren ve düzenleyen mekanizma olarak karşımıza çıkmaktadır. Peyzaj mimarı düzenleme işlemini tamamladıktan sonra rutin kontrollerle peyzaj düzenlemesini denetler.

İnşa edilen peyzaj düzenlemesi bireylerin ve nüfusun kullanımına sunulur. Peyzaj düzenlemeleri üzerinden bireyler sağlıklı ve fit bedenler için yeşil ile iç içe bedensel aktiviteler yapmaya davet edilir. Bunun için peyzaj düzenlemelerinde spor aletleri, yürüyüş ve bisiklet parkurları tasarlanır. Bedenlerin bir norma yönelik zamanının ve yaşamının düzenlenmesi meselesi disiplinler tekniklerden sayılabilir.

Nüfus ile ilgili de benzer bir yaklaşım sürdürülür. Peyzaj düzenlemeleri içerisinde kafeteryalar, düğün salonları ve çocuk oyun alanları bulunmaktadır. Bu mekânlar vasıtası ile meydana gelen ekonomik dolaşım nüfus ile sağlanmaya çalışılır. Parklara gelen ziyaretçilerin istatistiki hesaplamaları yapılarak oranlar belirlenir. Belirlenen oranlar sayesinde peyzaj düzenlemesinin işlerliğinin canlı tutulabilmesi için etkinlikler bu oranlara göre düzenlenir. Birey ve nüfusların yaşamlarının mekânların düzenlenmesi dolayısıyla yönetilmesi peyzaj düzenlemelerinin dispozitif olarak düşünülmesine imkân verir. Peyzaj düzenlemeleri hem bireylerin düzenlenmesi, hem de kitlesel, grup anlamında nüfusun düzenlenmesinde bir dispozitif olarak kullanılırlar.

Peyzaj düzenlemeleri çeşitli iktidar ilişkilerinin iletmek istediği mesajları ulaştırabileceği bir mekân olarak kullanılmaktadır. Farklı bilme biçimleri vasıtasıyla üretilen mekân ve işletilmesi disipliner iktidar ve güvenlik teknolojileri bağlamında düşünülür. “Disiplin boş ve yapay bir mekân üzerinde çalışır ve bu mekân baştan sona inşa edilir. Güvenlik ise bir dizi maddi veriye dayanır.”¹⁰⁵ Bu maddi veriler sayesinde nüfus, ortam vasıtasıyla idare edilir. “Güvenlik disiplinci şehirde olduğu gibi bu veriyi bir mükemmellik yakalamak için sıfırdan inşa etmez. Burada söz konusu olan olumlu öğeleri olabildiğince arttırmak ve hırsızlık ya da hastalık gibi hiçbir zaman ortadan kaldırılamayacağı bilinen risk ve sakıncaları en aza indirmektir.”¹⁰⁶

Peyzaj düzenlemeleri üzerinde de inşa edildikten sonra bu şekilde bir yönetilme söz konusudur. Parklarda oluşabilecek güvenlik sorununu ortadan kaldırmaz bunun yerine en aza indirmeye çalışır. Peyzaj düzenlemelerinde belirlenen kuralların ihlal edilmesini etkinlik dönemleriyle sınırlandırmaya çalışır. Güvenlik teknolojileri “yalnızca doğal veriler üzerine değil, görece azaltılabilir olsa da hiçbir zaman ortadan kaldırılamayacak nicelikler üzerine de çalışmaktadır. Bunlar tamamen

¹⁰⁵ A. g. k, 21.

¹⁰⁶ A. g. k, 21.

ortadan kaldırılamadıkları için de olasılıklar üzerinde çalışmak gerekir.”¹⁰⁷ Peyzaj düzenlemelerinde nüfusun yönetilmesi meselesi de olasılık hesabına dayalı bir sistem üzerine oluşturulmuştur.

Michel Foucault’nun kavramları bize iktidar ilişkilerinin nasıl işlediğini göstermeye yarıyor. Ancak bir yandan da yaşamları düzenlenenlerin ne şekilde davrandığını Foucault’nun düşüncesinden anlamak güç görünebilir. Bu güçlüğü bir nebze olsun ortadan kaldırmak için kent ve gündelik yaşam üzerine önemli düşünürlerden olan Michel De Certeau’nun mekânın sahipleri (iktidar) tarafından mekânın düzenlenmesine işaret eden “strateji”¹⁰⁸, mekâna sahip olmayanların (birey-nüfus) mekânı yeniden yorumlaması anlamında “taktik”¹⁰⁹ kavramlarını kullanmak kentsel peyzaj düzenlemeleri bağlamında yardımcı olabilir.

¹⁰⁷ A. g. k, 21.

¹⁰⁸ Michel DE CERTEAU, **Gündelik Hayatın Keşfi**, Çev. Lale Arslan Özcan, 112.

¹⁰⁹ A.g.k, 112.

3. MEKÂNI DÜZENLEMEK: SULAR VADİSİ ÖRNEĞİ

Yaşam alanları somut veya soyut sınırlar aracılığı ile ayrılmış mekânlardır. Bu ayrışma büyük kentlerde sakinlerin ihtiyaçlarına yönelik olarak bazen kendiliğinden ama çoğunlukla bir düzenleme sonucu oluşmuştur. 1970'lerden bu yana İstanbul özelinde göç ile kentin çehresi yeni bir şekle girmektedir. Bu süreç ile özellikle metropollerde, yaşam alanları kentin çeperine kaymıştır. Bu ayrışma sonucunda genellikle metropollerin çeperinde oluşan kent içi yeni kentler¹¹⁰ kendilerine özgü özellikleri ile boy göstermişlerdir. Görünür görünmez sınırlar aracılığı ile konumlanan bu kent içi yeni kentler metropollerde farklı görünürlükleri, özellikleri ile kurguladıkları gündelik hayat pratikleri dizinleri, ritüelleri ile mekâna özgü kimliğin oluşmasına katkı sağlayan ya da benzer kimliklere sahip sakinleri barındıran konut alanlarıdır.

İstanbul özelinde genellikle kentin çeperinde yükselen konut alanlarının kendine özgü bir teması bulunmaktadır. Konut alanlarının temalarında çoğunlukla yeşil alanların çokluğundan hareket ile doğa vurgusu vardır. Daha yeşil bir çevre kent için aranan ortam haline gelmiştir. Yeşil alanların metrekaresinin genişliği inşa edilen konut alanının kentin karmaşasından uzak ve tüm kirliliklerden arınmış olduğunun iddiasını taşımaktadır. Bununla beraber güvenliğin de mesajı yeşil alanlar vasıtasıyla taşınmaktadır. Çocukların serbestçe oynayabileceği ve sakinlerin doyusıya doğa ile iç içe vakit geçirebileceği ortamlar olarak yeşil alanlar resmedilmektedir. Sakinlik, huzur, hijyen ve güven ortamını doğa ile iç içe sunma iddiasında olan bu projeler sitelerin sunduğu güvenlik hizmetine ek olarak içerisinde park ve meydanları bulunan sağlık veren, doğa ile iç içe tertemiz, hijyenik bir yaşam alanı vaat etmektedir.

¹¹⁰ Didem Danış-Jean François Perouse, “Zenginliğin Mekânda Yeni Yansımaları:İstanbul’da Güvenlikli Siteler”, **Toplum Bilim**, S.104, 2005, s. 92.

Doğa ile iç içe yaşama idealini merkeze alan konut projelerinde büyük parklar toplanma alanları olarak inşa edilmektedirler. Sitede ikamet eden sakinlerin bir adım yakın oldukları doğa metaforu dolayısıyla yeşil alan düzenlemeleri, parklar kurgulanmaktadır. İkamet edenler açısından hoşça vakit geçirme, bedensel aktivitelerin yapılabileceği alanlar, çocuklar için oyun alanları kısacası rahatlama ve kentin sıkışıklığından kurtulma alanları olarak sunulan bu mekânlar, iktidar açısından ise belirli mesajların taşıyıcısı ve sunulmasına imkân veren alanlar olarak düşünülmektedir. Sakinlerin toplanma alanları olarak konut içi inşa edilen yeşil alanlar aynı zamanda bir meydan işlevi de görmektedir. İktidar iletmek istediği genel mesajları konut alanlarının içerisinde bulunan bu mekânlar vasıtasıyla duyurabilmektedir. Bu bakımdan peyzaj düzenlemesi ile inşa edilen parklar hem mesajın kendisi hem de belirli mesajların taşıyıcısı ve aktarılmasını sağlayan alanlar olarak görülebilir. Bu ilişki özelinde mesaj ve mesajın taşıyıcısı olarak görebileceğimiz yeşil alanlar ve mesajı alan birey ve nüfuslardan bahsediyoruz. Bu ikili ilişki mekâna sahip olması dolayısıyla mekânı düzenleyen iktidar ve mekânı kullanan olarak birey ve nüfuslar şeklinde parçalı da düşünülebilir. Bu parçalı düşünceyi de aralarındaki ilişkiselliği vurgulayarak Michel De Certeau'nun teorisiyle birlikte okuyabiliriz.¹¹¹

De Certeau, ayrılan ve belirlenmiş mekânların belirli kuralları olduğunu söyler. Tıpkı peyzaj düzenlemelerinde “çimlere basmayınız”, “yürüyüş yolu”, “bisiklet yolu”, “çiçekleri koparmayınız”, “çocuklar ve evcil hayvanlarınıza sahip çıkınız” gibi yazılı kurallar ve yazılı olmayan kuralların bulunması gibi. Bu kurallar inşa edilen mekânlar üzerindeki davranışları düzenlerken aynı zamanda –peyzaj düzenlemeleri için- giriş ve çıkış kapılarının, yollar ve geçişlerin, nereye oturulabileceğinin düzenlenmesindeki, inşa edilme öncesi fizibilite çalışmalarında da kurallar mevcuttur. Buna göre hem mekânı kendisi düzenlenmiş olurken hem de davranışlar bölünen mekânlara yönelik kurgulanır. Örneğin iş ve boş vakit geçirme

¹¹¹ Michel DE CERTEAU, **Gündelik Hayatın Keşfi**, Çev. Lale Arslan Özcan.

alanında eylemlerin düzenlenmesi gibi. De Certeau mekânın düzenlenmesini iki ayrı aktör ve kavram ile incelemektedir. Bu kavramlar “strateji” ve “taktik”.

Strateji bir mülkiyet olarak çerçevesi çizilebilecek bir mekânın varlığını bir ön kabul olarak benimser. Bu mekân hedeflerden ya da tehditlerden oluşan dışarıdakiler kümesiyle kurmuş olduğu ilişkileri yönlendirebileceği bir üstür. İşletme kavramında olduğu gibi stratejik her tür usallık öncelikle bir “çevre”, “özel bir yer” yani özel bir erk ve istek mekânı ayırt etmekle başlar işe.¹¹²

De Certau’nun “strateji” kavramını açıklamaya yönelik bu alıntı, sitelerdeki yeşil alan peyzaj düzenlemesi parkların inşa edilmesindeki süreci de açıklamaktadır. Öncelikle bir mülkiyet olarak sınırları belirli bir alan seçilmektedir. Egemenin seçtiği ve sınırladığı bu alan tehditlere bir cevap niteliğinde çalışan bir üs konumundadır. Kentin sıkışıklığı ve her türlü kirliliğine yönelik tavrını, kurguladığı yeşil alan üzerinden kurduğu bir ilişki ağı ile açıklar. Strateji kavramında kilit unsur mekânın sahipliği üzerinedir. Mekânın mülkiyeti kimdeyse “strateji”nin de sahibi o olmuş olur. Egemen seçtiği ve çevrelediği alanı dışarıdan bu şekilde ayırırken içeride de davranışları düzenleyerek mekânın mülkiyetini elinde bulundurduğunu ifşa eder. Peyzaj düzenlemesi dolayısıyla oluşturulan bir parkta nerede, nasıl ve ne şekilde davranılacağı belirlenmiştir.

Mekânın mülkiyeti üzerine kurulan strateji, aynı mekânı kollar, kuşbakışı ona bakar, denetim sağlar ve uzağı ön görüp zamanın önünden gider.¹¹³ Mekânın mülkiyetini elinde tutan egemenin mekâna yönelik bu yaklaşımı Foucault’nun güvenlik teknolojilerine benzer durmaktadır. Zamanın karşısına neler

¹¹² Michel DE CERTEAU, **Gündelik Hayatın Keşfi**, Çev. Lale Arslan Özcan, 112.

¹¹³ A. g. k. , 113

çıkartabileceğini öngörmek için egemen ya da iktidar, “özel bir bilgi” olarak stratejileri kullanır. Bu özel bilgiler bir araya gelerek düzenlenecek mekânın neresi olacağına karar verir. Mekânın nerede inşa edileceğine karar vermenin ardından düzenlenen halin devamlılığını sağlama adına yine özel bilgi devreye girer. Şimşir bitkisi ve tırtıl örneğinde olduğu gibi ya da mekânın güvenliğini sağlamak için parkın nüfusunun fazla olduğu zamanlarda güvenlik birimlerinin daha sık devreye çıkması, parklarda hangi etkinliklerin ne zaman, ne şekilde, hangi yaş grubuna hitap edeceğini belirlemesi gibi özel bilgiler egemen veya iktidar tarafından toplanır ve kullanılır.

De Certeau’nun “strateji” kavramını peyzaj düzenlemesi üzerinde bu şekilde kullanabilirken yine ona ait olan “taktik” kavramını da yine aynı örnek üzerinde kullanabiliriz. Mekânın mülkiyetinin sahibi olmayan ve anlık olarak mekânda geçişler yapan eyleme De Certeau “taktik” adını vermiştir. “Taktik” mekânın içerisinde egemen veya iktidara rağmen özel bilgilere yani stratejiye rağmen orada kurulan şeydir.¹¹⁴ “Taktik” mekânın üzerinde çeşitli hamleler yapar kimi zaman anlık da olsa mekânı değiştirir. Kimi zaman ise mekânın, stratejinin çizdiği kurallara rağmen onları aşar ve uygulanmasını geciktirir ve ya askıya alır. “Taktik” belirli mülkiyete sahip iktidarın gözetiminde bulunan mekândaki çatlakları değerlendirir “strateji”nin belirlemesinin dışında mekânı kullanmaya başlar.

Aynen peyzaj düzenlemesinde olduğu gibi “strateji” mekânı düzenler ve yapılabilecek davranışları çeşitlendirerek sınırlandırır. Fakat mekânın kullanıcıları “taktik” ile mekândaki geçişlerinde mekânı ve üzerinde yapılabilecek davranışları yeniden düzenlerler. Peyzaj düzenlemesi ile bir parkın sınırları giriş ve çıkışları belirlenir, fakat kullanım esnasında sınırlardaki “zafiyet” taktik tarafından değerlendirilir ve yeni bir geçit kurulur. Çimlere basmanın yasak olduğu çeşitli teknolojilerle ile bildirilir ve denetlenir. Fakat düzenlenen bir etkinlikte parktaki

¹¹⁴ A.g. k. , 113.

çimlere basmak şöyle dursun aynı çimlere oturulur, piknik yapılır, semaver yakılır. Hem “strateji” hem de “taktik” pratiklerini gelecek örneklerle görebileceğiz. Bu örnekler için de belirlenen alan, İstanbul Başakşehir sınırları içerisinde bulunan coğrafi olarak bir vadi üzerine inşa edilen Sular Vadisi Projesinden hareket ile sunulacaktır.

Sular Vadisi Projesinin yer aldığı Başakşehir 1999 senesinden bu yana konut alanı olarak kullanılan ve içerisinde 1, 2,4¹¹⁵ ve 5. Etapları barındıran siteler kimi zaman da sınırları belirgin kapalı sitelerden oluşan bir ortamdır. Sular Vadisi, konut alanı olarak kullanılan ortamın üzerinde 4 ve 5. Etap arasında uzanmaktadır. Bu etaplarda ikamet edenlerin ekonomik düzeyi yıllara göre değişkenlik göstermiştir. Bu konutlar, başlangıçta yani 1999 yıllarında kira öder gibi konut sahibi olmak için daha çok gelir düzeyi düşük nüfusa hitap etmiştir. 1999 yıllarında ekonomik kolaylık dolayısıyla konutların tercih edildiği yapılan mülakatlarla belirlenmiştir.

Evimizi kira öder gibi satın aldık. O zamanlar bu kadar gelişmiş bir yer değildi burası, durumu çok iyi olmayan insanların oturdukları sitelerdi bunlar. 99 depreminden hemen sonra da buraya taşındık.¹¹⁶

1999 senesinde kira öder gibi ev sahibi olmak gelir düzeyi düşük kesim yoğunlukta 2008’e doğru ikamet eden ve konut sahibi olanların ekonomik düzeyleri farklılaşmıştır. Konut metrekareleri ve ekonomik düzey arasında doğru bir orantı oluşmuştur. Bu konut alanları bu senelerde yükselmekte olan orta sınıfa ait, kendi işyerleri olan İstanbul’a göçle küçük yaşlarda gelmiş kesim tarafından tercih edilmiştir. Bu kesim genellikle Bağcılar, Güneşli, Fatih gibi semtlerden Başakşehir’e taşınmıştır. Bu yıl aralığında göçün motivasyonu güvenlik ve “bizim gibi insanlar”

¹¹⁵ 3. Etap Başakşehir sınırları içerisinde yer almamaktadır.

¹¹⁶ Mevhibe A. ile yapılan bu görüşme 2011 senesine aittir. Benzer beyanlarla yirmi adet mülakat bulunmaktadır.

söylemi ile sağlanmıştır. Benzer alışkanlıklara, hayat görüşüne sahip kimseler bu konut alanlarını tercih etmişlerdir. Dolayısıyla bu “yaşam alanı” benzer ailelerin yaşadığı bir konut alanı olarak gösterilmiş, görülmüş ve bu önemli bir tercih sebebi olmuştur.

Fatih’te bir mahallede oturuyorduk. Eşim tekstil işiyle uğraşır. Durumumuz iyi bu hal mahallede göze çarpıyor. Haliyle mahallede güvenlik pek sağlanmıyor. Güvenlik çok önemli, insan sokakta yürürken korkmayacak. Bir de her çeşit insan var. Öyle tedirgin yaşanmıyor. Taşınmak için ev ararken Başakşehir’i duyduk. Burası güzel çocuklarımızın arkadaşlarının aileleri de bizim gibi mutaassıp insanlar. Aklım kalmıyor çocuklarda.¹¹⁷

2008 yılından itibaren ve sonrasında Başakşehir Konutları genellikle yükselmekte olan orta sınıfa hitap etmeye başlamıştır. “Bizim gibi insanlar”¹¹⁸ söylemi varlığını hissettirse de vurgu ekonomik bir aidiyete, güvenli bir sitede oturmanın ayrıcalığına yapılmaya başlanmıştır. Başakşehir Konutlarına verilen farklı hizmetler ise bu yargının pekiştirilmesine sebep olmuştur. Daha fazla yeşil alan, doğayla yakın olma vaatleri ve buna bağlı olarak parklar, konut alanlarının çevresini yeşillendirme projeleri nezih, steril bir ortama gönderme yapmaya başlamıştır. Yeşil alanların arttırılmasına yönelik politika ile zaman içerisinde Başakşehir 4 ve 5. etaplara bedensel aktivitelerin yapılabileceği yeni mekânlar eklenmiştir. Bu mekânlardan proje olarak en kapsamlısı Sular Vadisi Parkı’dır.

¹¹⁷ Hatice Ç. İle yapılan bu görüşme 2011 senesine aittir.

¹¹⁸ Bu söylem muhafazakâr aile yapılarını kapsamaktadır.

Ailecek hareketi seviyoruz. Bu olanağı mahallede bulamazsınız. Sular Vadisi bu yüzden bizim için nimet. Hem doğayla iç içe ruhumuza hem de sporla sağlığınıza yatırım yapıyoruz.¹¹⁹

2009 yılından bu yana hizmet veren Sular Vadisi Parkı, Başakşehir 4. ve 5.Etabı birbirinden ayıran doğal bir vadide, 547 dönümlük park+rekreasyon alanı üzerinde kurulmuştur. Bu alanın; 383 dönümü yeşil alan, 14 dönümü dere ve havuzlar¹²⁰, 150 dönümü ise yürüyüş ve bisiklet yolları ile sosyal tesislere ayrılmıştır. Vadide yürüyüş yolları, dereler, spor ve fitness alanları, 30 a yakın sosyal tesis, kafe restoran, havuzlu restoran, sera restoran, gölet kafe, kır kahveleri, mini kafe, ibadet ve dinlenme alanları açık ve kapalı otoparklar, çeşmeler, bulunmaktadır.¹²¹

Resim. 18 Sular Vadisinin haritada görünümü.¹²²

¹¹⁹ Şennur Y. ile 2014 yılında yapılan mülakattan alıntıdır.

¹²⁰ Bu yüzden Sular Vadisi olarak adlandırılmaktadır.

¹²¹ <http://www.kiptas.com.tr/tr/projelerimiz/sosyal-sorumluluk-projeleri/sular-vadisi>

¹²² <https://www.google.com.tr/maps/@41.1038376,28.7990225,14z>

Sular Vadisi Parkı belediye tarafından düzenlenen etkinliklere ve kullanıcıların planladığı etkinliklere ev sahipliği yapmaktadır. Tanıtımında da bu detay “eski çağlardan günümüze kadar gelen 1.200 kişi kapasiteli Amfi Tiyatrosu, 1.000 kişi kapasiteli havuz başı düğün, toplantı ve etkinliklerinize ev sahipliği yapacağınız kafe ile Sular Vadisi Parkı göz dolduruyor”¹²³ şeklinde verilmektedir. Sular Vadisi Parkı Başakşehirli için sunulmuş bir imkân olarak gösterilmektedir. Öyle ki park için “sağlıklı, güvenli bir sosyal aktivite ve dinlenme alanı”¹²⁴ söylemi kullanılmaktadır. Park etkinliklerin olmadığı dönemlerde çoğunlukla site sakinleri tarafından tercih edilmektedir.

Resim. 19 Sular Vadisi boyunca uzanan su akışı.

¹²³ <http://www.basaksehir.bel.tr/icerik/2099/sular-vadisi?open=580>

¹²⁴ <http://www.kiptas.com.tr/tr/projelerimiz/sosyal-sorumluluk-projeleri/sular-vadisi>

Coğrafi bir vadi boyu uzanan ve sınırları belirli olan bu alanın iki ana kapısı bulunmaktadır. Belediye nikâh sarayı Sular Vadisinin 5. Etap'ından başlayan kapıya yakın mesafede konumlanmıştır. Sonrasında kafeteryalar, bir amfi tiyatro, özel bir düğün salonu bu akış içerisinde yer almaktadır. Sular Vadisi Projesinde vadiyi boyuna kesen suni bir dere, su akışı vardır. Farklı yeşil unsurlardan faydalanılarak bir düzenleme yapılmıştır. Ayrıca bedensel aktivitelerin yapılabilmesi için de yürüyüş ve bisiklet parkurları, spor aletleri peyzaj düzenlemesi içerisinde mevcuttur.

Resim. 20 Spor Aletleri.

Sular Vadisi Parkı etkinlik dönemlerinde, Başakşehir Konutlarında ikamet edenlerin haricinde dışarıdan, gelen insan gruplarını da ağırlamaktadır. Sular Vadisi'nde düzenlenen çeşitli etkinlik zamanlarında ve yaz aylarında, sakinlerin de içinde olduğu bir nüfus çeşitliliği yer almaktadır. Farklı semtlerin sakinlerini de barındıran Sular Vadisi Parkı belirli zaman dilimlerinde zirve yaparak daha fazla sayıdaki insan gruplarını ağırlamaktadır. Böylelikle belirli zamanlarda Sular Vadisi

Parkının nüfusu artış göstermektedir. Bu zamanlar ücretsiz etkinliklerin yapıldığı aylar genellikle yaz aylarıdır.

Resim. 21 Başakşehir, Sular Vadisi Ramazan etkinliklerinde açılan stantlar, 2014.¹²⁵

Sular Vadisi Parkı üzerinde yapılan ve en canlı etkinlikler zincirine sahip olan Ramazan aylarıdır. Bu aylarda düzenlenen etkinliklerin konsepti geçmişe özlem başlığı altında nostaljik bir şölen halini almaktadır. Eski Ramazanlara yönelik yapılan düzenlemelerde, Karagöz Hacivat gösterileri, macuncu ve şerbetçiler boy göstermektedir. Ayrıca Ramazan ayı boyunca farklı ürünlerin satışının yapıldığı stantlar açılarak küçük bir panayır havası oluşturulmaktadır. Yılda bir kere, Ramazan etkinlikleri kapsamında bu stantlar Sular Vadisi üzerinde hizmet vermektedirler. Normalde stant açarak satışın yasak olduğu Sular Vadisi Parkı'nda

¹²⁵ <http://www.basaksehir.bel.tr/manset/2292/basaksehir-ramazan-etkinlikleri-basladi?open=0>

etkinlik kapsamında belediye onayı ve kiralama ile satış yapılabilmektedir. Bu aylar haricinde herhangi bir malın satışına vadi üzerinde izin verilmemektedir.

Ramazan etkinlikleri kapsamında vadi üzerine bir sahne kurulmaktadır. Bu sahne üzerinde; şiir dinletileri, mini konserler, konferanslar düzenlenmektedir. Dileyen katılımcılar sahnelenen bu şenlikleri belediyenin onlar için ayırdığı bölümden ve ya çimenlere oturarak izleyebilmektedirler. Etkinliklerin yapılmadığı günlerde çimlere basmak yasakken ve özel güvenlikler tarafından bu davranış uyarılırken, aynı davranış etkinlik zamanlarında serbest ve müdahalenin olmadığı bir eylem haline gelmektedir. Aşağıda görülen fotoğrafta da (Resim.22) belediyenin sağladığı sandalyelere oturanların haricinde büyük bir çoğunluk çimlerde ve ağaç diplerinde oturarak sahnelenen gösteriyi izlemekteler.

Resim. 22 Başakşehir Sular Vadisi, Ramazan etkinlikleri için kurulan sahne, 2013.¹²⁶

¹²⁶ <http://www.basaksehir.bel.tr/icerik/2122/ramazan-etkinlikleri?open=593>

3.1. Sular Vadisi'ni Oluşturan Heterojen Unsurlar

Sular Vadisi Parkı birçok heterojen unsurun bir araya gelmesi ile oluşturulmuş bir düzenlemedir. Parkın üzerinde yeşil materyallerin görselliği eşliğinde kafeteryalar, sosyal yardımlaşma için alanlar, düğün salonları, çocuk oyun alanları gibi farklı faaliyetlerin gerçekleştirilebileceği alanlar mevcuttur. Bu alanlar Sular Vadisi Parkının kullanım sezonunu genişletmektedir. Bu unsurlar parkın yaz ve kış aylarında canlı kalmasını sağlamaktadır. Kafeteryalar kapalı ve açık bölümleri ile yılın her mevsimi hizmet vermektedir. Ayrıca belediyenin onayı ile vakıfların kış faaliyetleri için kullanabileceği kapalı bir mekân da mevcuttur. Parkın düzenlenmiş halinden faydalanmak isteyenler düğünlerini de yine aynı mekân üzerinde yapabilmektedirler. Düğünler için kiralanmış mekânlar olabildiği gibi ayrıca belediyeye ait bir nikâh sarayı da bulunmaktadır. (Resim. 23)

Resim. 23 Belediye Nikâh Sarayı.

Başakşehir sınırları içerisindeki bu park, olağan şartlarda bir arada bulunması mümkün olmayan farklı unsurları ihtiva etmektedir. Yeşil unsurlar kullanılarak düzenlenen alanlara ek olarak kafeteryalar ve düğün salonları da bulunmaktadır. Bu bakımdan park bir merkez üs olarak kullanılmaktadır. Başakşehir’de ikamet edenler veya Baakşehir’e yakın semtlerde oturanlar açısından hoşça vakit geçirebilmek ve yeşil ile iç içe olmak için güvenli bir saha vazifesi görmektedir. Aşağıda görebileceğiniz görsel (Resim. 24) havuzlu kafe olarak geçmektedir. Suyun sesi eşliğinde oturup vakit geçirilebilmektedir. Kafeteryanın iki yanında yürüyüş parkurları bulunmaktadır. Bu hali ile farklı kullanım alanları bir nokta da kesişmiş gibi görünmektedir.

Resim. 24 Havuzlu Kafe.

Resim. 25 Sular Vadisi Kafeteryalar.

Kullanıcıların vakit geçirebilmesi için düzenlenmiş olan kafeteryalar, belediye tarafından kiralanmaktadır. Böylece belediye için de ayrı bir gelir kaynağı olarak görülmektedir. Zincir markalar (Resim.25) kiralayabildiği gibi şahsa ait kafeteryalar da işletilmektedir. Kafeteryalar kullanıcıların uğrak mekânları olarak işlev görmekle birlikte kına geceleri, nişan ve söz törenleri için de kiralanabilmektedir. Özel amaçlar için kiralanabilen kafeteryalar kullanıcılara şık, lüks ve görsel bir ayrıcalık vaat etmektedir. Öyle ki davetlerin ardından park içerisinde fotoğraf çekimleri yapılabilmektedir.

Resim. 26 Kafeteryalar.

Sular Vadisi Parkı kendi içerisinde ihtiva ettiği farklı unsurların yanı sıra parka yakın villaların kafeteryalara dönüşmesi ile de heterojenlik sunar. Konut olarak tasarlanmış villalar Sular Vadisi Projesinin haberini alınca kafeteryalara dönüşmüşlerdir. Bunlardan en çarpıcı ve bana göre en özeli kadın kafeteryalarıdır. Bu kafeteryalar yalnızca kadınların girebileceği mekânlar olarak belirlenmişlerdir. Kafeteryanın sunduğu hizmetler evlere yemek siparişleri, kadınlar arasındaki özel eğlenceler için organizasyonlardır. Ayrıca kadınların ihtiyaçlarına cevap için kuaförler, takı satış salonları bulunmaktadır. Bu halleri ile kadın kafeteryaları, gündelik yaşamda kadınların ihtiyaçlarına cevap vermeyi hedeflemektedir. Kadın kafeteryası sahibesi Güzin Hanım da hedeflerinden ve kullanıcıların memnuniyetinden mülakatında detaylıca bahsetmektedir.

Burası, Başakşehirli hanımlara uygun, kendilerini rahat hissedebilecekleri bir ortam. Dokuz yıldır hizmet veriyorum,

burası benim ikinci evim gibi burada da bir ailemiz oldu. Sürekli gelen arkadaşlarımız var. Beraber ağlıyoruz, gülüyoruz, stres atıyoruz burada. Akşamları da açığız, güzel dostluklar edindiğimiz bir kadın mekânı. Yardımlaşma Başakşehir genelinde yaygın olduğu gibi buradaki kadınlar için de çok önemli. Dayanışma çok yüksek, buraya gelince pozitif enerji ve bir güzellik sarıyor insanın içini. Biri, birinin eksikliğini mutlaka tamamlıyor. Kimin, Anadolu'nun neresinden olduğu hiç önemli değil. Eğitiminiz de önemli değil. Bir dini cemaatten olsanız bile önemli değil hepimiz aynı şeylere iman ediyoruz. Bu kafeteryaya girebilmek için yalnızca kadın olmanız yeterli. Bazı geceler hep beraber eğleniyoruz burada özel davetler oluyor. Kadınların tüm ihtiyaçlarına bu mekânda cevap verebiliyoruz. Bu da beni günden güne mutlu ediyor. Dokuz yıl, kolay değil tabi.¹²⁷

Resim. 27 Kadın Kafeteryası.¹²⁸

¹²⁷ Kafeterya sahibesi Güzin T. ile 2011 yılında yapılan mülakattan alıntıdır.

¹²⁸ <http://cdncms.zaman.com.tr/2011/04/24/kafe.jpg>

Villalar konut fikri ile tasarlanmış mekânlardır. Fakat parkın etkinlik ve kullanıcı sirkülasyonu çevresindeki unsurları da etkilemiştir. Böylece konut içerisinde kullanımı konutlardan ayrı olarak kafeteryalar düzenlenmiştir. Alıntıda geçen kadın kafeteryası ise parkta vakit geçiren kadınlar için alternatif bir mekân vazifesi görmektedir. Alternatif bir mekân olmasının yanı sıra kadın kafeteryaları peyzaj düzenlemesine yakınlığı ile farklı bir heterojenlik sunmaktadır. Yeşil bir parka bakan villa peyzaj düzenlemesinin de etkisi ile bir gelir kapısı haline dönüşmüş farklı bir reklam yüzüne sahip kadın kafeteryası olmuştur. Kadınlar için kadınlar tarafından düzenlenen bu kafeteryalar farklı bir ihtiyaca cevap verirken park içerisinde kimi mekânlar yardım faaliyetlerinin yapılabileceği alanlar olarak kullanılmaktadır. (Resim.27)

Resim. 28 Yardım faaliyetleri için mekân.

Sular Vadisi Parkı'nda belediyeye ait olan bir bina (Resim. 27) yıl genelinde boş bırakılmaktadır. Bu bina vakıfların yardım kermesleri, iftar programları ya da belediyenin programları için kullanılmaktadır. Genellikle yardım faaliyetleri kapsamında kermesler düzenlenmektedir. Binada düzenlenen programlar parkın

hareketliliğini yaz aylarının dışına taşımaktadır. Peyzaj düzenlemesinin içerisinde yer alan bu mekanizma, ekonomik bir amaca hizmet etmektedir. Başakşehir sakinleri park ziyaretlerinde ve ya parktan geçip giderken bu mekâna uğrayarak ihtiyaçlarını karşılarlarken aynı zamanda yardım faaliyetlerine destek de olmaktadır.

Kermes varmış afişi gördük apartmanın kapısında geldik hem yardım ederiz hem de ihtiyaçlarımız var alırız diye düşündük. Hem de daha uygun oluyor fiyatları kar amacı gütmedikleri için.¹²⁹

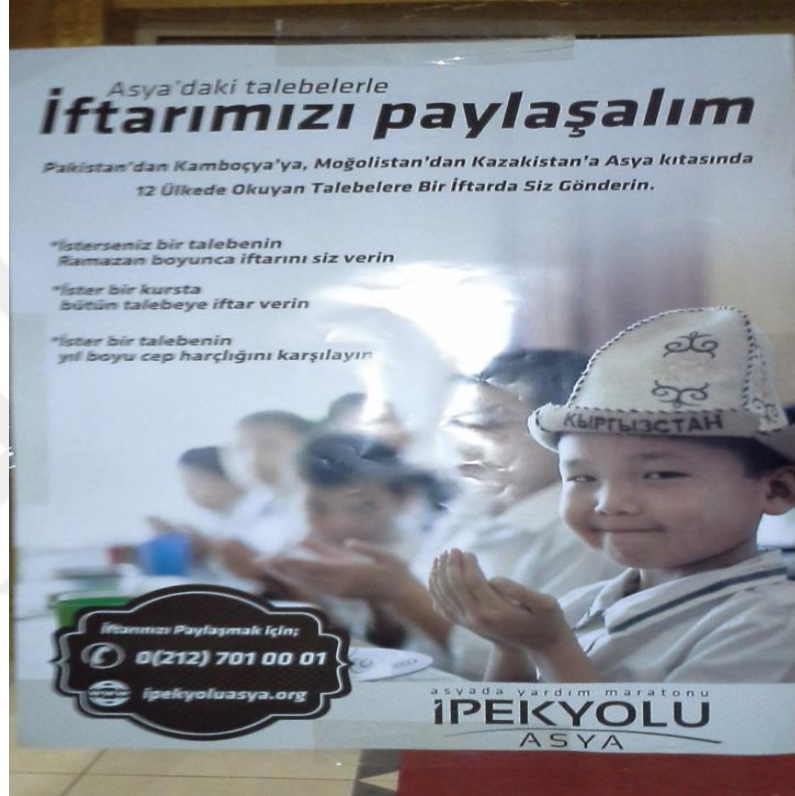
Resim. 29 Kermes.¹³⁰

Bu mekân kermeslerin yanı sıra farklı şekilde düzenlenen yardım faaliyetlerine ev sahipliği yapmaktadır. Bunlardan biri bir diğeri de afişini paylaşmış olduğum iftar programıdır (Resim. 29). İktidar kendi onayından geçen faaliyetlerle kullanıcıları buluşturur. İktidar düzenlediği mekân üzerinde kullanıcıları başıboş bir

¹²⁹ Süheyla D. ile 2014 yılında yapılan mülakattan alıntıdır.

¹³⁰ yetim.ihh.org.tr

şekilde parkta hareket halinde bırakmaz, kullanıcılara çeşitli bilgilendirmeler ve yönlendirmeler yapmaktadır. İktidar çok yönlü etkinlikler planlayarak Sular Vadisi Parkının canlılığını da düzenlemiş olur.

Resim. 30 Yardım organizasyonu afişi.

Park ve parka yakın kesimlerin tek başlarına birbirlerinden kopuk unsurlar olduğunu görebilmek mümkündür. Örneğin aynı mekân üzerinde hem nikâh salonları hem kafeteryalar hem doğa ile iç içe olma vurgusu için yeşil unsurlar hem de yardım faaliyetleri için mekânlar bir arada bulunmaktadır. Yeşil unsurların kullanımı ile oluşturulan bu mekânlar sonrasında içlerine farklı işlevsellikleri olan mekânların eklenmesiyle heterojen bir kurgu meydana gelmektedir. Bahsi geçen heterojen unsurların her biri işlevlerini ayrı yerlerde sürdürebilirken, farklı bilme aygıtları ve düzenlemeler sonucu bu unsurlar bir araya toparlanmaktadır. Peyzaj düzenlemesi içerisinde farklı heterojen unsurlar hem tek başlarına yaşamları düzenleyebilir bir

mekanizma olarak kullanılabilirken hem de bir araya getirilip farklı pek çok ihtiyaca cevap verme ideali ve parkı merkez haline getirebilmek içi kolaj şeklinde kurgulanıp yaşamı düzenlemek için beraber çalışmaktadır.

Resim. 31 Başak Düğün Salonu.¹³¹

3.2. Vadinin Sınırı ve Kullanıcılar Açısından Sınırı

İktidar olarak peyzaj mimarlığı mekânı farklı bilgi türleri ile düzenlerken yeşil unsurları bir norma sokmaya veya yönetmeye uğraşır. Peyzaj mimarlığının yeşil unsurlar ile mücadelesi ile mekânı düzenlemesi yaşamı da düzenlemektedir. Düzenlemelerin tümü mekânı kullanacak olan bireylerin akışını, mekânı kullanımını düzenlemeye yönelik eğilimler gösterir. Bireylerin nereyi ne şekilde kullanacağı belirlenmiş olur. Düzenlenmiş olan ortamı kullanan bireyler ise kendi dolaşımlarını sağlayabilmek için alternatif geçitler üretirler. Bu noktada bahsi geçen ortamın oluşması için pek çok unsur, bilgi teknolojileri bir araya gelmiştir.

¹³¹ Park içerisinde biri evlendirme dairesi olmak üzere toplamda üç adet düğün salonu bulunmaktadır. Kapalı mekânlara sahip olan bu alanlar yılın her mevsimi davetlere katılan misafirleri ağırlamaktadır.

Sular Vadisi Parkı 4. ve 5. etapları birbirinden hem ayıran hem de birleştiren bir düzenlemedir. Etaplar arası geçişi kimi noktalarda mümkün kılarken kimi noktalarda ise imkânsız hale getirmektedir. Parkın görünen sınırları iki etabı böldüğünden ve park boyunca mekân kimi zaman yeşil materyaller, sert doku olarak kayalar ile kimi zaman da teller vasıtasıyla bölündüğünden bazı noktalarda iki etap arası geçişe imkân tanınmamaktadır.

Resim. 32 Sert doku sınırı.

Sular Vadisi Parkının sınırları belirgin ve geçiş noktaları bellidir. Kontrollü geçişler vardır. Girişlerin tamamı sitelerden ya da siteler arasındaki kapılardan yapılmaktadır. Kapılar kamera sistemleriyle izlenmektedir. Peyzaj mimarı mekânın sahibi olması münasebetiyle “strateji” ile mekânın sınırlarını ve geçiş noktalarını belirleyen olmuştur. Ancak kullanıcılar açısından bu durumun değiştirildiği pratik işlevsel icat edilmiş noktalar vardır. Strateji farklı sınırlar kullanmıştır. Kimi zaman sert ve aşılabilir sınırlar kimi zaman ise zayıf sınırlar kullanmıştır.

Resim. 33 Demir Teller.

Resim. 34 Villalar.

Yukarıdaki sınır örneği vadi manzaralı villaları vadiden ayırmaktadır (Resim. 32). Böylece villaların bahçelerine parktan giriş önlenmektedir. Bu sınırlar bir geçit olarak kullanılmamaktadır. Villanın güvenliğinin sağlanması amaçlanmaktadır. Ayrıca villalardan vadiye geçiş de engellenmiştir. Bu çifte güvenlik hem villayı vadiden korumaya çalışmaktadır hem de villadan vadiye geçişi engellemeye çalışmaktadır. Bu sınır örnekleri katı ve geçişi engelleyen yapıdır. Diğer sınırlar ise teller oluşturulmuştur. Bunlar esnek sınırlardır. Kullanıcılar tarafından “deforme”

edilebilirler. “Strateji”nin sınır olarak kullandığı teller “taktik” sayesinde yeni bir geçidin kapısı olabilirler.

Resim. 35 Sular Vadisi Parkı Esnek Sınır.

Sular Vadisi Parkı kimi zaman sert ve aşılmaz sınırlar barındırırken bazı noktalarda da aşılabılır materyaller ile sınırları üretilmiş, kuşatılmış bir mekândır. Aşağıda kolaylıkla fark edileceği gibi vadi peyzaj düzenlemesi yer yer demir teller ile ayrıştırılmak istenmiştir. (Resim. 34) Fakat ana yol ve konut alanları ile bağlantıyı hızlı ve dakik bir şekilde sağlaması bakımından, mekânı kullanan bireyler tarafından peyzaj düzenlemesinin akışı, patikalar veya geçiş noktaları vasıtasıyla farklılaştırılmıştır. Burada mekânı kullanan bireylerin tercihi ve ısrarı söz konusudur. Açılan bu kapılar vadi için alternatif geçiş noktalarıdır. Hatta bu patikalar peyzaj düzenlemesinin o dengeli, kontrollü ve düzenli yapısını anlık olarak sekteye uğratmıştır.

Fotoğrafta görünen sınır teller ile sağlanmaya çalışılmıştır (Resim. 34). Tellerin sert dokusunu ortadan kaldırabilmek için ise farklı yeşil unsurlardan yararlanılmıştır. Kimi zaman yeşil unsurlar da sınır için kullanılan materyaller olabilmektedir. Materyalin çok sert olmaması sınırın değiştirilebilmesini kullanıcılar

açısından kolaylaştırmaktadır. Örneğin mekânı kullanan bireyler sınır düzenlemesini “strateji”de bir çatlak olarak verilen fotoğraflarda görüldüğü şekliyle kullanmışlardır.¹³²

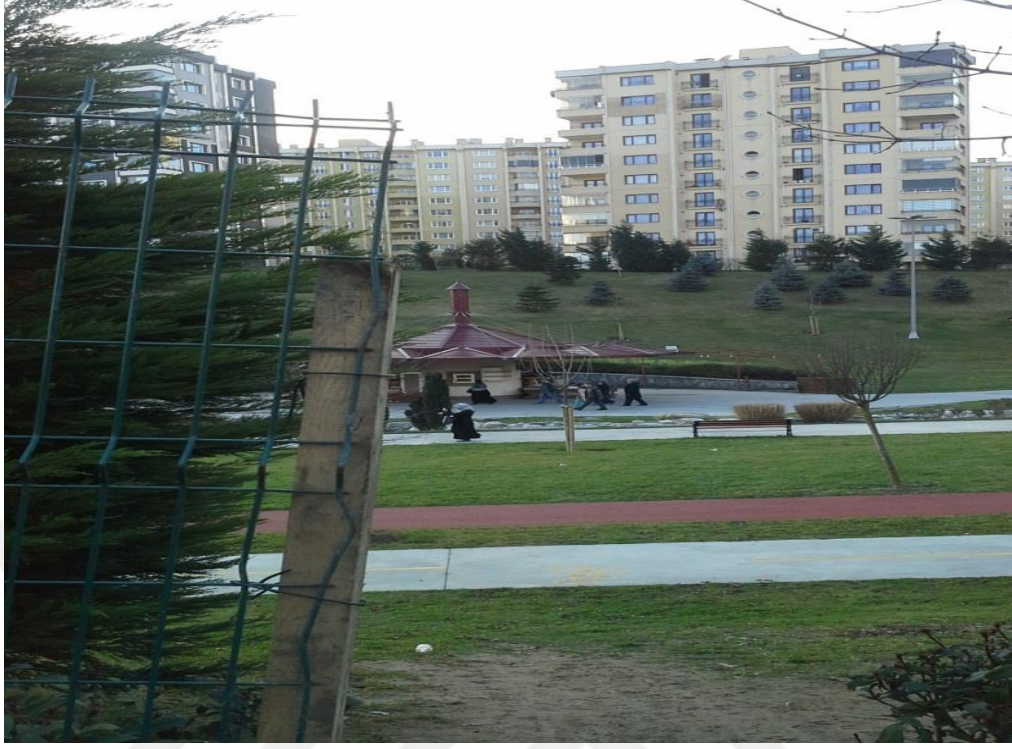
Bireyler tellerin bir kısmını ortadan kaldırarak kendileri için bir geçit düzenlemişlerdir. Bu geçit sayesinde vadiyi de kullanarak konut alanlarına kestirme bir güzergâh üretmişlerdir. Bu da peyzaj düzenlemesinin “deformasyonu” ile mümkün olmuştur. Önceleri görevlilerce tadilatı yapılan bu çatlakların deformasyonu devam edince bu şekilde bırakılmıştır (Resim. 34). Kullanıcıların düzenlediği yeni geçiş noktası parkı kullanan başka kullanıcı tarafından aşağıdaki şekliyle yorumlanmıştır.

Birkaç sefer kapattılar bu yolu ama millet yine açıyor. İyi mi oluyor yani iyi oluyor tabii bu kadar ısrara buraya kapı yapılmaması tuhaf, burası açıldığına göre millet buradan geçiyor. Sen de hizmet yapacağım diyorsan aç buraya kapıyı yürüyüp geçelim. Ama ne diyor ille de ana kapılar kullanılacak oluyor mu? Olmuyor.¹³³

Kamil T. ile yapılan bu mülakatta iktidarın mekânı düzenlemesinden bahsedilmiştir. Sınırları ve geçiş noktalarını belirleyen iktidarın, kullanıcıların performansları ile kimi yerlerde düzenleme erki zayıf düşmüştür. Öyle ki Kamil T. kullanıcıları bu ısrarı doğrultusunda, açılan bu geçiş noktasının yeni bir kapı olarak tasarlanmasını gündeme getirmiştir. Bu geçiş noktası bir kapı olarak tasarlanmasa da kullanıcılar geçiş için yine de bu noktayı kullanmaktadırlar.

¹³² Resim. 32 ve Resim 34

¹³³ Kamil T. ile 2014 yılında yapılan mülakattan alıntıdır.

Resim. 36 Sular Vadisi Parkı Sınır.

Sınırlar ve kuralların anlık da olsa ortadan kalkabildiğini bu örneklerle görebilmek mümkündür. Örneklerde görüldüğü şekliyle yeni geçiş noktaları yapılabilirken aynı zamanda yeni geçiş güzergâhları da oluşturulmaktadır. Yani kullanıcılar yalnızca parka girebilmek için değil, parkı kullanarak daha ekonomik bir güzergâh oluşturabilmek için de sınırı yeniden düzenlemektedirler. Aşağıdaki görselde yeni bir güzergâhın örneği görebilmek mümkündür (Resim. 36).

Resim. 37 Sular Vadisi Parkı Alternatif Yol.

Sular Vadisi Parkının geçiş noktalarının belirli olduğu gibi güzergâhı da belirlenmiştir. Ancak kullanıcıların ısrarcı tekrarları yeni gzerghlar tayin eder. Gzerghlar pratik ve hızlıca kimi zaman peyzaj düzenlemesini kesip 4. etaptan 5. etaba geçiş kolaylığı sağlamaktadır. Sular Vadisi Parkı'nda düzenlenen sınırlar, kullanıcıların algıladığı sınırlar olarak kimi yerlerde kabul görmemektedir. Yeni geçiş noktaları veya güzergâhları Sular Vadisi Parkı'nın yalnızca boş zaman ve bedensel aktivitelerin yapıldığı bir alan olmadığını aynı zamanda site içerisinde yürüyerek hızlı bir geçiş güzergâhı olarak kullanıldığını da fark etmek mümkündür. Nitekim geçiş için bu noktayı kullanan Selva Hanımla yapılan mülakatında da güzergâhın pratik edilmesini inceleyebiliriz. (Resim. 36)

Vadiyi yürüyüş için ailemle kullanıyoruz. Ama bazı zamanlar bu kaçak geçişler işimizi kolaylaştırıyor. Ben 5. etapta oturuyorum. 4. etapta markete arabayla değil yürüyerek gitmeyi tercih edersem bu güzergâhı kullanıyorum. Vadi güzel ama 4 ve 5. etapları birbirinden ayırdı. Bu güzergâh sayesinde yolu kestirmeden bitirmiş oluyoruz.¹³⁴

Parkı çevreleyen sınırlar bu şekildeyken bir de parkın içinde yer alan alanlara yönelik davranışları düzenleyici sınırlar vardır. Sular Vadisi Parkı'nın yüzeyi farklı alanlar için ayrılmıştır. Bu bölümler; bisiklet yolu, yürüyüş yolu, dinlenme ve seyirlik alanlar, amfi tiyatro, sosyal yardımlaşma için ayrılmış bölümler, çocuk oyun alanlarıdır. Ayrılan bölümlere yönelik davranışlar uyarı levhalarıyla bildirilmektedir.

Resim. 38 Çocuk Uyarısı.

¹³⁴ Rahime K. ile 2014 yılında yapılan mülakattan alıntıdır.

Uyarı levhasında iki renk tonu kullanılmıştır. Levha çift yönlüdür her iki tarafında da aynı uyarı bulunmaktadır. (Resim. 37) Kırmızı ve mavi olarak ayrı yazılmış iki mesajı bir arada taşımaktadır. Yalnızca kırmızı yazıyı okuduğunuzda “Çocuklarımıza korumayı öğretelim” uyarısı bulunmaktadır. İlk bakışta göze çarpan kısa haliyle bu bildiridir. Neyi korumayı öğreteceğimiz meselesi de yine aynı levhadan okunabilmektedir. Korumayı öğreteceğimiz şeyler mavi renk ile yazılan park, yeşil alanlar ve hayvanlardır. Peyzaj düzenlemesi üzerinde disiplinler iktidar bireyleri düzenlemeyi amaçlarken aynı zamanda bireylerin hem kendi bedenlerini hem söz sahibi oldukları çocukları üzerindeki düzenlemeyi sağlayabilmeyi hedeflemektedir. Çocuklarla ilgili uyarı hem çocukları hem de çocuklardan peyzaj düzenlemesini korumayı tembihlemektedir. Aşağıdaki görsel ise daha farklı bir perspektiften çocukların peyzaj düzenlemesi üzerindeki tehlikeli unsurlardan ebeveynleri tarafından uzaklaştırılmaları ile ilintilidir. (Resim 38)

Resim. 39 Çocuklar için uyarı.

Uyarının sonunda “Sevgili yetişkinler çocuklarınıza ve evcil hayvanları gözetiminizde tutarak koruyunuz” ibaresi yer almaktadır. (Resim. 38)

“Yetişkin”lerden istenen iki uçlu koruma talebi vardır bunlardan ilki parkın, yeşil alanın ve park içerisindeki hayvanların çocuklardan korunmasıdır. İkincisi çocuk ve evcil hayvanların park içerisinde olabilecek kazalardan korunmasıdır. Hem parkın hem çocukların, hem evcil hayvanların, hem de parka zarar verir gerekçesiyle evcil hayvanlardan parkın korunması isteği bir arada verilmektedir. Peyzaj düzenlemesi üzerinde yeşil unsurların kendisi nasıl kendi başlarına hareket edemiyorsa bireyler de diledikleri gibi hareket edememektedir. Sınırları çizilmiş ve düzenlenmiş bu mekânda düzenlemeler bir bir yenilenmektedir. Düzenlemelerle oluşturulan yeşil alanın düzeninin korunmasına yönelik müdahalelere kullanıcılar da davet edilmektedir.

Resim. 40 Spor Alanı ve Uyarı Levhası.

Parkın içerisindeki diğer bir uyarı ise bölümlerin kullanımları ile ilgili düzenlemedir. Yürüyüş kısımları için ayrılmış özel bir zemin kullanılmıştır. Böylece yürüyüş ve koşu parkuru parkın diğer bölümlerinden farklılık gösterir (Resim. 39). Düzenlenme bakımından farklı olan bu alanlar, uyarılarla da belirtilmiştir. Örneğin bir uyarı levhasında “Sağlıklı yaşam için spor alanıdır” şeklinde bir ifade

kullanılmıştır. Spor alanı olarak düzenlenen mekân sağlıklı yaşam fikri ile beraber kullanılmaktadır. Sağlık için spor fikri özellikle son dönemlerde siteler içerisinde düzenlenen yeşil alanların hâkim söylemi haline gelmiştir. Doğa ile iç içe steril, kentten ayrılmış hijyenik, bir mekânda spor yapma fikri sağlıklı olmayı beraberinde getiriyor inancı barındırmaktadır. Sporun sağlığa olan göndermesi yeşil alan ile bir arada düzenlenmiştir.

Resim. 41 Spor Alanı Uyarısı.

Peyzaj düzenlemesi üzerinde yer alan unsurlara ait kullanılan uyarılar çeşitli şekillerde sağlanmaya çalışılmıştır. Uyarılara uyulmasa bile uyarıların varlığı mekânın düzenli ve düzenlenmiş bir alan olduğunu kullanıcılara hissettirmektedir. Ne düzenlenen mekânın kendisi ne de kullanıcılar orada başıboş bırakılmış değildir. Hüseyin Bey ile yapılan mülakatta da benzer paralellikte ifadeler görmektediriz.

Burası düzenli bir alan, ne bileyim nerede ne yapacağımız belli karmaşa ortadan kalkmış oluyor. Genelde insanlar uymuyorlar kurallara ama hissediyorsunuz yani burası herhangi bir yer değil.¹³⁵

Bitkilerin düzenlenmesi ile oluşturulan bu düzenli mekânda kullanıcılar yazılı uyarılarla farklı düzenlemeleri farkına vararak, düzenleme sürecine katkı sağlamaktadırlar.

Resim. 42 Oturma Alanı.

Spor yapılacak alanların düzenlenmesi gibi oturup vakit geçirecek alanlar da belirlenmiştir. Bu alanlar Sular Vadisi Parkı'nda vakit geçirmenin alternatiflerinden biri olarak kabul edilebilir. Oturmak için kapalı oturma alanlarının kurulması yeni bir

¹³⁵ Hüseyin G. ile 2014 yılında yapılan mülakattan alıntıdır.

uygulamadır. Kullanıcılar oturmak için çimleri kullanınca yeni bir oturma alanı düzenlenmiştir. Bu alanda kullanıcılar aile kahvaltıları, komşu buluşmaları düzenlemektedirler. Parkın tamamı gezildiğinde göze çarpan düzenleme bireylerin zorunlu bir harekete mecbur bırakılmalarıdır. Oturma alanlarının sayıları sınırlıdır. Bağımsız oturma alanlarının olmayışına bir alternatif olan kafeteryaların fazlalığı ise kafeteryaların ekonomik bir gelir olarak düşünülmesini akla getirmektedir. Sular Vadisi Parkı üzerinde yediden fazla kafeterya bulunmaktadır.

Burası yeni yapıldı, ihtiyaçtı. Çünkü park boyunca yürümeye mecbur bırakılıyordunuz birkaç seyrek bankın haricinde oturacak pek bir yer yoktu. (Resim.32) Aslında burası bile bu geniş arazi için çok yetersiz.¹³⁶

Mekâna biçim veren, düzenleyen strateji oturma alanlarının seyrek olması konusunda bir çatlak barındırmaktadır. Çimlere oturma oranının artması ile projede olmayan oturma alanları yeni eklenmiştir. Kullanıcıların ısrarı ile oturma alanlarının oranı yeniden gözden geçirilmiş ve yeni bir düzenleme yoluna gidilmiştir. Oturma alanlarının sayısının arttırılması parkın civar semtlerden etkinlikler için gelen ziyaretçileri ile de doğrudan ilişkilidir. Oturma alanlarına yönelik düzenleme ile bu alanlar her ne kadar arttırılmış olsa da kullanıcılar mekân için yeni bir kullanım da kurgulamışlardır. Kurgulanan bu yeni kullanım, piknik yapmaktır. Bu yeni kullanım şekli ise bize kullanıcıların mekân üzerinde bitmek tükenmek bilmeyen bir düzenleme silsilesi uygulayabildiklerini göstermektedir.

Oturma alanlarına dair kullanıcıların yeniden yorumlaması halinde devreye De Certeau'nun deyimiyle “taktik”ler girmektedir. Var olan mekâna ve mekânın bölümlerine özgü olan kurallar askıya alınır ve dönemsel de olsa mekân üzerinde kırılmalar yaşanır. Sular Vadisi Parkı'ndaki dönemsel kırılma Ramazan etkinlikleri sürecinde yaşanmaktadır. Ramazan etkinliklerinde kullanıcıların büyük bir

¹³⁶ Hacer D. ile 2014 yılında yapılan mülakattan alıntıdır.

çoğunluğu iftar yapmak için parkı kullanmaktadır. Belediyenin düzenlemesinin haricinde kullanıcıların düzenlediği aile iftarları çimenlerin üzerinde piknik yapma şeklindedir. Bu pratikleri birkaç örnek üzerinden vermeye çalışacağım. Hacer Hanım'ın mülakatıyla başlamayı uygun buluyorum (Resim.42).

Resim. 43 Etkinlik dönemi.

İftardan sonra buraya geliyoruz. Değişiklik oluyor, biraz hareket oluyor sonra çayı burada içiyoruz. Tüp, çaydanlıkla geliyoruz. Açık hava, etkinlikler var, çocuklar seviyor. Normalde buraya tüple girmeye izin verilmez tabi ama herkes böyle yapıyor ben de başkasında gördüm de getirdim bu gün.¹³⁷

Güvenlik görevlilerinin uyarıları belirleyici olmaktan çıkmaktadır. Kullanıcılar birbirlerinin davranış ve eğilimlerine yönelik yeni alışkanlıklar

¹³⁷ Fatma S. ile 2014 yılında yapılan mülakattan alıntıdır.

kurmaktadır. Parkın etkinliklerine katılırken aynı zamanda kendi alışkanlıklarını sağlayan seçenekleri tercih etmektedirler. Bir ay süren bu etkinlikte her akşam farklı etkinlikler düzenleneceği duyurulmaktadır. Yalnızca Başakşehir sakinleri değil civar semtlerden de parka gelinmektedir. Park aynı zamanda bu dönemlerde bir buluşma mekânı olarak da kullanılmaktadır. Her akşam iftardan sonra aynı şekilde kalabalık olurken kimi zaman iftar yapmak için gelen aileler de olmaktadır.

Resim. 44 Park İftarı.

Hava sıcak her akşam evde iftar yapıyoruz. Bizim hanım duymuş komşular buraya iftara gelmişler. Biz Bağcılardayız, kalktık bugün biz de geldik iftarımızı yaptık. Şimdi ileriye yürüyeceğiz sandalyelerimizle geldik, alacağız sandalyeleri sahneye doğru gideceğiz konser varmış bu akşam.¹³⁸

¹³⁸ Recep Ö. ile 2014 yılında yapılan mülakattan alıntıdır.

Sular Vadisi Parkı etkinlikleri yalnızca Başakşehir’de ikamet edenlere yönelik değildir. Parktaki etkinlikler konut projesinin reklam söylemi olmasının yanında aynı zamanda civar semtlerin gezinti programlarına mesafe olarak yakınlığı ile alternatif oluşturmaktadır. Etkinlik dönemlerinde katı bir düzenleme ile karşılaşmayan kullanıcılar kendi alışkanlıklarını yaşayabilecekleri bir ortam olarak parkı deneyimlenmektedir. Böylece etkinlik dönemlerinde park birçok hizmeti sunabilmektedir. Parkın “olanakları” doğa ile iç içe steril bir ortamda piknik yapmayı, etkinliklere katılarak eğlenceyi sunabilmektedir. Hem iktidarın parkta sunduğu imkânlar ile eğlenmek hem de iktidara rağmen çimenlerin üzerinde semaver veya tüp ile kendi çayını yaparak vakit geçirmek kullanıcıların “taktikleri”nin bir ürünüdür.

Resim. 45 Sular Vadisi Parkı’nda etkinlik.

Etkinlikler için kurulan sahnenin yakınlarında güvenliğin nispeten yoğun olduğu noktalarda da kuralların askıya alınması durumu değişmemektedir. Sahneye doğru bakan yamaç kullanıcılar tarafından yeniden düzenlenmiştir. Evden getirilen piknik malzemeleriyle akşam saatleri etkinlikler eşliğinde geçirilmektedir. Sahnenin kurulduğu alan diğer alanlardan daha kalabalıktır. İftar saati yaklaştığında bu alanda kullanıcılar sahneye yakın alanları tercih etmektedir. Belediye tarafından sağlanan sandalye hizmeti kimi zaman yetersiz kimi zaman da tercih edilmeyen bir unsur olarak kabul görmektedir.

Resim. 46 Etkinlik döneminde Sular Vadisi Parkı.

Etkinliklerin olmadığı özellikle gündüz saatlerinde parkın nüfusu az ve kullanıcılar bir ulaşım güzergâhı olarak parkı kullanmaktadır (Resim. 46). Etkinliklerin olduğu zamanlar ve yaz akşamlarında parkın nüfusu yoğundur. Ulaşım güzergâhı olarak parkın kullanımından söz edilmişti. Sular Vadisi Parkı bazı yerlerde ulaşımı güç kılarken, kullanıcıların açtığı geçişleriyle de hızlı bir ulaşım güzergâhı sunabilmektedir. Parkın ulaşım olarak kullanıldığı genellikle gündüz ile gece nüfusu arasında ciddi bir fark bulunmaktadır. Buna bağlı olarak gündüz güvenlik gözetimi etkin rol oynarken, geceleri özellikle etkinliğin olduğu aylarda güvenlik ve kurallara uyma davranışı ötelenmektedir. İktidarın mekâna sahip olması üzerinden yürüttüğü strateji, bazı zamanlar sekteye uğramakta veya boşa çıkmaktadır. Bunu Müzeyyen Hanım'la yapılan mülakatta görebiliriz.

Resim. 47 Sular Vadisi Parkı'nın gündüz görünümü.

Gündüz daha sakin oluyor buralar ama gündüz etkinlikler olmadığı için spor yapmak, gezmek ya da kestirme yol olarak kullanıyor insanlar buraları, gündüz güvenlik görevlilerini daha çok görüyorum gece görünemiyorlar (gülüyor) çok kalabalık oluyor biz de istediğimiz gibi piknik yapabiliyoruz.¹³⁹

İktidarın mekânın mülkiyeti üzerinden belirlediği sınırları ve bölümlediği alanlara özgü koyduğu kuralları kullanıcıların pratikleri ile kimi zaman yeniden şekillenmektedir. İktidarın yeşil unsurları kullanarak düzenlediği sınırlar, kullanıcılar açısından sekteye uğratılıp yorumlanmıştır. Bu yorumlar, geçişin düzenlenmediği bir alana yeni bir geçiş noktası eklemek gibi ya da düzenlenmiş bir alan üzerine koyulan kuralların askıya alınması şeklinde kendini mekân üzerinde gösterir. Mekân

¹³⁹ Müzeyyen K. ile 2014 yılında yapılan mülakattan alıntıdır.

üzerindeki kullanıcıların düzenlemeleri sürekli değildir. Kullanıcıların düzenlemeleri anlık, belirli bir döneme özgü bir şekilde gerçekleşir. Düzenlenen mekân, peyzaj düzenlemelerinin bir sonucu olan parklar, peyzaj mimarları tarafından sürekli bir kontrole, denetlemeye tabi tutulmaktadır. Mekânın düzenlenmesi ve denetlenmesi meselesini parkın peyzaj mimarı olarak görev yapan S.T ile yapılan mülakatta görebiliriz.

Sular Vadisi Parkına düzenli gezilerimiz oluyor, bu geziler yeşil unsurların durumunu görebilmek ve ne şekilde davranacağımızı tayin etmek üzerine oluyor. Fotoğraflar çekiyor, örnekler alıyoruz. Yeşil unsurların tahribatı üzerine de önlemler alıyoruz, tahrip edilmiş unsurları söküyoruz yenisini dikeyoruz. Ayrıca bazen mekâna yeni soluklar kazandırmak için var olan yeşil unsuru söküp yerine yeni farklı unsurlar kullanarak mekânı değıştiryoruz. Belirli dönemlerde belirli bitkilerin dikimini yapıyoruz sonrası sürekli bir denetim gerektiryor. Bir elimiz parkın üzerinde oluyor.¹⁴⁰

¹⁴⁰ S.T. ile 2014 yılında yapılan mülakattan alıntıdır.

Resim. 48 Sular Vadisi Parkı yürüyüş yolu.

Etkinlik dönemlerinde ya da yaz aylarında yoğun olarak kullanılan parkın düzenlemesi deformasyona uğruyordu. Görüştüğüm peyzaj mimarı ile yaptığım mülakatta ona düzenlemenin sekteye uğradığı, kuralların askıya alındığı dönem aralıklarını nasıl gördüğünü sordum.

Bu bizim işimiz biz aynı şekilde bitki ile de mücadele ediyoruz. Aynı şekilde etkinlik dönemlerinde çimlerin, yeşil bitkilerin ve sınırların deformasyonu oluyor. Bu şekilde bırakamayız sonuçta burası bir plan sonucu oluşturuldu. Biz de o plana her daim mutabık kalmaya çalışıyoruz. Elbette değişiklikler de yapıyoruz. Ama bu ciddi bir iş sonuçta insanlar için yeşil bir alan inşa etmişsiniz öyle kullanıcıların düzenlemesine açık olamaz.¹⁴¹

Peyzaj mimarına ait bu yorumlar, peyzaj düzenlemesi fikrinin ve peyzaj mimarının görevini tanımlar niteliktedir. Mekânın düzenlenmesi ana eksendeyken aynı şekilde yaşamın da düzenlenmesi hedeflenmektedir. Yaşam mekânı kullanan bireylerin yaşamı olmasına rağmen onlara bırakılamayacak kadar önemli bir düzenleme alanıdır. Asıl paradoks insanlar için yeşil bir alan inşa ederken bitkilerin formlarının düzenlenmesi gibi insanların yaşamlarının düzenlenmesindeki benzerliktir. Bu benzerlik ise birçok kere vurgulanan iktidarın yaşamı düzenlemesinin, aynı şekilde bitkileri de düzenleme eğilimiyle paralellik göstermesi şeklinde detaylandırılmıştır. Alıntının başında geçen “bu bizim işimiz biz aynı şekilde bitki ile de mücadele ediyoruz” ifadesi bunun örneği olarak sunulabilir.

¹⁴¹ S.T. ile 2014 yılında yapılan mülakattan alıntıdır.

Yapılan düzenlemeler silsilesi birer mücadele olarak adlandırılmaktadır. Düzenleme mücadelesi ile insanların kullanımına açık olan park aynı zamanda insanları peyzaj düzenlemesi için zararlı birer unsur olarak görmektedir.

3.3. Sular Vadisi Parkı'na İktidarın ve Bireylerin Yükllediği Anlamlar

Peyzaj düzenlemesi olarak Sular Vadisi Parkı gündelik hayat pratikleri içerisinde direk olarak gündelik yaşamın kendisine yönelik, doğrudan bir tecrübe ve deneyimler dizini ve düzenlemesi sunmaktadır. Bu düzenlemelerle beraber Sular Vadisi Parkı aracılığıyla bireylerin “boş zaman” algılarını kurgulayan ve aynı zamanda kurgulanan bu boş zamanın nasıl kullanılabileceğini düzenleyen, belirli bir disipline sokmaya çalışan ilişkiler bütünü olarak düşünülebilir. Böylece iktidar ilişkilerinin alanı olan Sular Vadisi Parkı yoğun kullanım zamanları, kullanım çeşitleri -ki bunlar Sular Vadisi üzerindeki sosyo-ekonomik politığını, yeme-içme, eğlenme ve kültürlenme süreçlerinin bütünü oluşturmaktadır.

Düzenlenen mekânlarda bireylerin belirlenen normlara uymak için performansları beklenir. Peyzaj düzenlemesi ile bireylerin yaşamları düzenlenirken bu düzenleme sürecinde parkta gerçekleştirilen pratikler ile bireylerin eğitilmesi de söz konusudur. Bu eğitim ise kimi zaman etkinliklerle yapılmaktadır. Etkinlikler sayesinde -Sular Vadisi Parkı için düşünecek olursak- kentli site sakini olmanın kimliği ve alışkanlıkları yüklenmektedir. Ayrıca iktidarın bireylerin yaşamını ileriye taşımak için etkinlik düzenlemesi vurgusu, yaşamın düzenlenmesi konusu içerisinde yer almaktadır. İktidar alanı üzerindeki yaşamı düzenleyici yaklaşım ile bireyler kendilerinin boş zamanlarını nasıl değerlendirebileceklerini de öğrenmiş olurlar.

Mekânı düzenlemeye kuvveti yeten, dolayısıyla yaşamı düzenleyen iktidar mekânın mülkiyetini elinde bulunduran olarak bireyler üzerinde belirli ‘strateji’lerin sahibidir. Belirli “strateji” ve üretilen aidiyetler karşısında ise bireyler mekânın

mülkiyetine sahip olamamaktan ileri gelen hesaplı bir eyleme girişir.¹⁴² “Strateji” ile karşılaşan bireyler kendine özgü kimi “taktik”ler geliştirerek iktidarın alanını kendilerine göre kullanılabilir hale getirirler.

Belirli dönemlerde yapılan kültür sanat etkinlikleri, konserler veya söyleşilerde bireylerin termosları ve halılarıyla birlikte çimenlerde piknik yaparak etkinliğe katılmaları örnek olarak verilebilir. Peyzaj düzenlemesi olarak Sular Vadisi aslında çimenler, oturulacak alanlarla ilgili belirli kurallara sahiptir. Fakat dönemsel olarak bu kurallar çiğnenmektedir. Böylece mekâna kısmen de olsa yeniden şekil verilebilir ve kurallar kırılabilir. Peyzaj alanı olarak Sular Vadisi aslında böyle bir durumda, tepki alanının kendisi olmaktadır. Failler, peyzaj alanına özgü ‘taktik’ler geliştirerek alanı yeniden düzenlerler, bu düzenlemeler mimarının yeniden kurgulanmasını içermemektedir. Fakat belirli normların dönüştürülmesi konusunda etkin rol oynarlar. Çimenlerde piknik yapmak ve semaver yakmak gibi.

Bireyler ve karşılaştıkları peyzaj düzenlemeleri karşılıklı olarak birbirlerini yeniden düzenler. Bu süreç içerisinde bireylerin kısmen dâhil olmasıyla karşılıklı bir etkileşim sonucunda hem peyzaj alanının normları bireyler tarafından uygulanabilir olur, hem de bireyler peyzaj alanında çeşitli değişimler gerçekleştirir. Peyzaj alanı olan Sular Vadisi ile etkileşime geçen, karşılaşan bireyler kendileri için belirli taktik zincirlerinden oluşan, alışkanlıkları yeniden inşa eder.

Sitede yaşamının alışkanlığı da bu şekilde belirlenebilir. Örneğin komşular mahalle yaşam pratiğinde olduğu gibi bir komşuda buluşmak yerine, buluşma mekânı olarak peyzaj düzenlemesi yani parkı tercih edebilirler. Bu durum site yaşamında sakinlerin hoşça vakit geçirme, arkadaşlarla buluşma ihtiyaçlarını karşılamada peyzaj düzenlemesi ile değişen alışkanlıklarını bizlere göstermektedir.

¹⁴² Michel de CERTEAU, *Gündelik Hayatın Keşfi*, Çev. Lale Arslan Özcan, 55.

Bu anlamda parklar hane içerisindeki sosyalleşmeyi de evin dışına taşıyarak farklı şekillerde düzenlenebilir kılmaktadır. Buluşma yerleri evlerken şimdi her bireyin eşit koşullarda buluşmasına olanak sağlayan park deneyimleri oluşmuştur. Bunun pratiğini Aslı ve Havva Hanım'ın mülakatında da görebiliriz.

Resim. 49 Sular Vadisi İçerisinde Çocuk Parkı.

Sıcak havalarda burada evde oturulmuyor. Dört duvar sıkılıyoruz zaten, komşulara bi telefon termosumuzda çayımızla iniyoruz vadiye. Tertemiz mis gibi bir yer hem güvenli de...¹⁴³

Belirli programlar oluyor katılıyoruz, her yer düzenli ve temiz. Zaten burada nefes alabileceğimiz tek yer burası diyebilirim. Yaşamımız için güzel bir alternatif doğa ile beraber olmak.¹⁴⁴

¹⁴³ Aslı G. ile 2014 yılında yapılan mülakattan alıntıdır.

¹⁴⁴ Havva T. ile 2014 yılında yapılan mülakattan alıntıdır.

Sakinler tarafından bir buluşma mekânı olarak kullanılan Sular Vadisi Parkı site yaşamı ile beraber alışkanlıkların değişimi veya farklılaşmasını kolaylıkla görebileceğimiz merkez halini almıştır. Kente dair hâkim ‘strateji’nin değişen motivasyonu ve ekonomik kazanç kapısı olarak çeperdeki adacıklar giderek önemli bir boyut kazanmıştır. Kent mekânlarının üretilmesi hâkim ‘strateji’den bağımsız değildir. Önceleri hükümrânlık yani yasa ve yasaklara dair bakış konu edilirken. Sonraları biyoiktidara ve dolayısıyla mekân yani peyzaj alanlarıyla yaşamı düzenleme hedefinde olan iktidarı görmekteyiz.

Biyoiktidar artık kentin çeperinde yeni konut alanları inşa ederken doğaya ve doğal olana yaklaşmayı sağlıklı yaşam ile beraber düşünmektedir. Birey ve nüfusların yaşamını düzenlemeye yönelik hamlelerde ise peyzaj düzenlemelerinden konut alanları için özellikle parklardan yararlanmaktadır. Yaşamı düzenlemeye yönelik stratejilerin çıkış noktası ise peyzaj düzenleme fikri ile benzerlik göstermektedir. Farklı iktidar ilişkilerini barındıran peyzaj düzenlemelerinde, mekânı kullanan bireyler ve iktidar arasında, peyzaj mimarı ve doğa arasındaki mücadeleye benzer bir iktidar ilişkisi yaşanmaktadır. İktidar mekânı ve yeşil unsurları kullanarak yaşamı düzenlemektedir. Bireyler ve nüfuslar yaşamlarına yapılan bu müdahale dolayısıyla belli bir düzenleme içinde yaşarlar. Bu da bizi peyzaj düzenlemeleri yani parklar üzerinde iktidar ve bireyler arasındaki kaçınılmaz ilişkiye götürür.

4. SONUÇ

Başlarken Foucault düşüncesinde sahip olduğu özel anlamıyla iktidar kavramının, yani çeşitli düzenlemeler yoluyla işleyen heterojen bir çoğulluk olarak iktidar ilişkilerinin uzunca bir süredir doğa üzerinde tasarrufta bulunma biçimlerinde de kendini gösterdiğini ve bu şekliyle doğanın ya da mekânın düzenlenişinin yaşamın düzenlenişiyle doğrudan ilişkili olduğunu belirtmiştim. Bir problematik olarak bu doğrudan ilişki hem tez araştırmamın ilk sorusuydu hem de çalışma boyunca sürekli geri dönüp yeniden düşündüğüm bir referans noktasıydı. Mekânın düzenlenmesinin özel bir biçimi olarak peyzaj düzenlemeleri ve daha da özeldir peyzaj düzenlemesiyle oluşturulan parkların yaşamı düzenlemeyle ilişkisini göstermeye çalıştım.

Parklardaki bitki materyallerinin tek tek ve bir çokluk ya da nüfus olarak toplu halde iktidar ilişkilerinin muhatabı olmasını, Foucault'nun biyoiktidar kavramı altında geliştirdiği bireylerle tek tek ilgilenen disiplinler iktidar ve nüfusu bir bütün halinde düzenleyen güvenlik teknolojileri kavramlarıyla birlikte düşündüm. İktidar ilişkilerinin parklardaki bitki materyalleriyle tek tek ve bir bütün olarak ilişkilendirme biçimleri, modern dönemde bireylerin ve nüfusların yönetilme biçimiyle paralellikler gösterir. İki farklı alan olarak görünen doğa ve insanların yönetimleri arasındaki ayrım, kent mekânının artık ayrılmaz bir parçası olan parklarda belirsizleşmeye ve kapanmaya başlar.

Doğa ve insanların yönetimi arasındaki yakınlaşmayı iki biçimli olarak düşünebiliriz. İlki, parklardaki bitki materyallerinin yönetilme biçimleriyle insanların birey ve nüfus olarak yönetilme biçimlerinin benzerliğidir. İkincisi ise parkların peyzaj düzenlemeleri üzerinden insanların bedenlerinin ve yaşamın düzenlenmesidir. Yürünecek, koşulacak, bisiklete binilecek ve egzersiz yapılacak yerlerin itina ile düzenlendiği parklarda, mekânın bu şekilde düzenlenişi insanların hep bir sonraki

hareketi üzerinde belirleyici olur. Tek tek bireylerin bedenleri ve kent içi yaşamları böylece düzenlenmiş olur.

Daha büyük ölçekte kent içi doğa söylemi, nüfusun sağlığı söylemiyle birlikte var olur. Şehrin sıkışmışlığı ve doğadan uzak olması sebebiyle sağlıksızlığı nüfusu muhatap alan bir sağlık söylemidir. Kent mekânında bu sağlıksızlık sorununa bir çözüm olarak yeşil alanlar inşa edilir. Nüfusun genel sağlığını muhafaza amacıyla “doğayla iç içe” yerleşim yerlerinde yaşamının sağlıklı olduğu söylemi dolaşımda tutulur. Mekânın böylece düzenlenmesi sağlıklı yaşam söylemiyle birlikte yaşamı da düzenler.

Doğaya bakıştaki değişimler ve kırılmalar, peyzaj düzenlemeleri ve mimarlığının farklı biçimleri ve kullanılan bazı teknik tabirler, mekânı ve yaşamı düzenlemek üzerine Foucault düşüncesi ve en nihayetinde Sular Vadisi Parkı üzerine katılımcı gözlem yöntemiyle tezimin örneklendirilmesi ilk bakışta bir arada tutulması güç temalar olarak okunabilir. Giriş bölümünde tezimin sunumuna ek olarak doğa meselesini ve peyzaj düzenlemelerini inceleyerek bu güçlüğü gidermeye çalıştım.

Mekânın düzenlenmesi ile yaşamın düzenlenmesi arasındaki ilişkiyi irdelerken, öncesinde de sıklıkla söylediğimiz gibi Michel Foucault’nun iktidar kavramını modern döneme ilişkin ve hukuksal-söylemsel iktidardan farklı olarak biyoiktidar kavramıyla düşünmesini temel aldım. Biyoiktidar, disipliner iktidar, güvenlik teknolojileri, nüfusun biyopolitikası, ortam, dispozitif kavramları tezimde tekrar eden kavramlar oldular. Çalışmamın kuramsal çerçevesini oluşturduğundan ve de kendisini peyzaj düzenlemeleri gibi spesifik bir araştırma alanıyla birlikte okuyacağımdan, ikinci bölümü Foucault’nun düşünce ve kavramlarının incelenmesine ayırdım.

Girişte öne sürdüğüm tezimi açıklayıcı bir örnekle sunabilmek için Sular Vadisi Parkı'nı araştırma alanı olarak belirledim. Sular Vadisi Parkı'nı sınırları, konut alanlarına göre konumu, parkın kurucu heterojen unsurları ve iktidar ile bireylerin parka yüklediği anlam ve pratikler üzerinden katılımcı gözlem yöntemiyle inceledim. Kentsel mekânın bir peyzaj düzenlemesi olarak kent içi bir parkla düzenlenmesinin biyoiktidar anlamındaki modern iktidarın yaşamı düzenlemesine ne şekilde tekabül ettiğini göstermeye çalıştım.

Türkiye'deki mekân sosyolojisi ve özelde kentsel yerleşimlere dair çalışmalarda İstanbul'da sayısı gittikçe artan kapalı-kapılı siteler ya da Başakşehir gibi sıfırdan kurulan ilçeler oldukça ilgi çekiyor. Buradaki çalışmam araştırma nesnesi itibarıyla bu çalışmalardan biri olarak kabul edilebilir. Bu çalışmalarda kentsel mekânın düzenlenişinin tarihsel ve toplumsal analizlerini bulmak mümkündür. Tezimin bu çalışmalardan ayrıldığı yer, kentsel mekânı düşünme ve inceleme biçimidir. Zira mekânın düzenlenmesinin yaşamın düzenlenmesiyle ilişkilendirilmesini peyzaj düzenlemesi dolayısıyla bitki materyali üzerinden Foucault düşüncesi içinden kavrayan bir çalışmaya daha önce girişilmemişti.

Mekân düşüncesiyle Foucault kavramları üzerinden ilişkilirmek ve yaşamın düzenlenmesiyle birlikte düşünmek mekâna ve özelde de kentsel mekâna dair düşüncelerimi köklü biçimde değiştirdi. Görece yakın tarihli bir araştırma alanı olarak mekânın ve peyzaj düzenlemelerinin belki de yarım asırdan fazla bir süredir “düşünce”nin yönünü tayin eden düşünürlerden biri yoluyla okunmasının bu alanı yeni araştırmalara açacağını ve zenginleştireceğini düşünüyorum.

5. EKLER

6. KAYNAKLAR

A) KİTAPLAR

ADORNO, Theodor W. – HORKHEIMER, Max (2014), **Aydınlanmanın Diyalektiği**, Çev: Nihat Ülner, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul.

ASLANOĞLU, Gönül – TOKOL, Ayşegül S. (2000), **Peyzaj Tasarımı Ders Notları**, METU Faculty of Architecture Press, İstanbul.

AYMARD, Maurice (2007), “Arkadaşlık ve Ortak Yaşam”, Çev. Devrim Çetinkasap, **Özel Hayatın Tarihi Rönesans’tan Aydınlanmaya**, Der. ARİES, Philippe – DUBY, George, YKY, İstanbul.

COLLINGWOOD, Robin George (1999), **Doğa Tasarımı**, Çev. Kurtuluş Dinçer, İmge Kitabevi, İstanbul.

DE CERTEAU, Michel (2009), **Gündelik Hayatın Keşfi**, Çev. Lale Arslan Özcan, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.

FOUCAULT, Michel (2012), **İktidarın Gözü**, Çev. Işık Ergüden, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

FOUCAULT, Michel (1993), **Cinselliğin Tarihi 1**, Çev. Hülya Tufan, Afa Yayınları, İstanbul.

FOUCAULT, Michel (2011), **Özne ve İktidar**, Çev. Işık Ergüden-Osman Akınhay, Ayrıntı yayınları, İstanbul.

FOUCAULT, Michel (2013), **Güvenlik, Toprak ve Nüfus College de France Dersleri 1977-1978**, Çev.Ferhat Taylan, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

FOUCAULT, Michel (1992), **Hapishanenin Doğuşu**, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi, İstanbul.

SENNETT, Richard (2011), **Ten ve Taş: Batı Uygarlığında Beden ve Şehir**, Çev. Tuncay Birkan, Metis Yayınları, İstanbul.

STAROBİNSKİ, Jean (2012), **Özgürlüğün İcadı ve Aklın Amblemleri**, Çev. Haldun Bayrı, Metis Yayınları, İstanbul.

PAMAY, Besalet (1979), **Park-Bahçe ve Peyzaj Mimarisi**, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayınları, İstanbul.

TURNER, Tom (2005), **Garden History: Philosophy and Design 2000 BC - 2000 AD**, Spon Press, Oxfordshire.

WIGGERSAUS, Rolf (2003), “Günümüz Bahçe ve Parkları”, Çev. Ersel Kayaoğlu, **Bahçelerin ve Parkların Tarihi**, Der. SARKOWICZ, Hans, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.

B) İNTERNET KAYNAKLARI

<http://travel.nationalgeographic.com/travel/world-heritage/versailles/> (10.11.2015)

<http://vadigayrimenkul.net/emlak/satilik/bahcetepe-istanbul-satilik-daire/>
(12.02.2015)

https://apps.rhs.org.uk/plantselectorimages/detail/WSY0003311_4523.jpg
(18.10.2015)

<http://www.waterwereld.nu/buxuseng.php> (07.12.2014)

[http://www.haberturk.com/yasam/haber/987770-yol-kenarlarindaki-yemyesil-
alanlara-ciceklendirilen-parklara-kadin-eli-degiyor](http://www.haberturk.com/yasam/haber/987770-yol-kenarlarindaki-yemyesil-alanlara-ciceklendirilen-parklara-kadin-eli-degiyor) (07.09.2014)

[http://bodrum.bel.tr/haber/palmiyeler-budandi-kuruyanlar-sokuldu-yerine-yenileri-
dikildi.html#.VHcJI9KsW4g](http://bodrum.bel.tr/haber/palmiyeler-budandi-kuruyanlar-sokuldu-yerine-yenileri-dikildi.html#.VHcJI9KsW4g) (24.01.2014)

<http://avrupaparkbahceler.com/makale.php?baslik=simsir-tirtili&no=48> (11.06.2014)

[http://lafautearousseau.hautetfort.com/archive/2013/08/09/secrets-d-histoire-cette-
fois-ci-c-est-richelieu-5138129.html](http://lafautearousseau.hautetfort.com/archive/2013/08/09/secrets-d-histoire-cette-fois-ci-c-est-richelieu-5138129.html) (09.08.2013)

[http://www.basaksehir.bel.tr/manset/2292/basaksehir-ramazan-etkinlikleri-
basladi?open=0](http://www.basaksehir.bel.tr/manset/2292/basaksehir-ramazan-etkinlikleri-basladi?open=0) (24.12.2014)

<http://www.basaksehir.bel.tr/icerik/2122/ramazan-etkinlikleri?open=593>
(24.12.2014)

<http://www.basaksehir.bel.tr/icerik/2099/sular-vadisi?open=580> (24.12.2014)

ÖZGEÇMİŞ

1988 yılında İzmir’de doğdu. 2008 yılından beri İstanbul’da yaşıyor. Kent ve mekân üzerine çalışmaktadır.

